

ΣΕΙΡΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

2/2016

Οκτώβριος 2016

**ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΡΑΗΛΙΝΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ, 1946-1960**

Γαβριήλ Ι. Χαρίτος

ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

2/2016

Οκτώβριος 2016

**ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΡΑΗΛΙΝΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ
ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ, 1946-1960**

Γαβριήλ Ι. Χαρίτος

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΡΑΗΛΙΝΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΩΣ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ, 1946-1960

2/2016

Λευκωσία, Οκτώβριος 2016

Copyright © Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο
Λευκωσίας

Εκδόσεις: Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Δρ. Γαβριήλ Χαρίτος

Ο Γαβριήλ Χαρίτος είναι Διδάκτωρ Διεθνών Σχέσεων του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και η διατριβή του με θέμα «Η εξωτερική πολιτική του Ισραήλ και η Κύπρος, 1946-1960» βαθμολογήθηκε με άριστα.

Είναι κάτοχος του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών «Πολιτικές, Οικονομικές και Διεθνείς Σχέσεις στη Μεσόγειο» με άριστα και έπαινο του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Η διπλωματική του εργασία «Ο εκδημοκρατισμός των αραβικών κρατών ως προτεραιότητα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής – Η περίπτωση της Ιορδανίας και της Τυνησίας» δημοσιεύθηκε από το Ίδρυμα Διεθνών Νομικών Μελετών του καθ. Ηλία Κρίση και δρος. Αναστασίας Σαμαρά - Κρίση και κυκλοφορεί από τις νομικές εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Είναι εξωτερικός επιστημονικός συνεργάτης του Κέντρου Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας.

Διετέλεσε επισκέπτης ερευνητής στο Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας και στο Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies του Πανεπιστημίου του Τελ Αβίβ.

Αναλύσεις του επί ζητημάτων Μέσης Ανατολής και Ανατολικής Μεσογείου έχουν δημοσιευθεί από τις δεξαμενές σκέψης Moshe Dayan Center του Πανεπιστημίου του Τελ Αβίβ, από το Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), το Κέντρο Μεσογειακών Μεσανατολικών και Ισλαμικών Σπουδών (ΚΕΜΜΙΣ) του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, το Κέντρο Μελέτης Μεσανατολικής Πολιτικής και Πολιτισμού (ΚΕΜΜΕΠ) του Πανεπιστημίου Αιγαίου ως επίσης και από ΜΜΕ στην Ελλάδα, στην Κύπρο και στο εξωτερικό.

Είναι δικηγόρος Ρόδου και διδάσκει εβραϊκή γλώσσα στο Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

**ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΡΑΗΛΙΝΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΩΣ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ, 1946-1960**

Εισαγωγή	6
Οι εγγυήσεις της Δύσης για την προάσπιση της ασφάλειας του Ισραήλ και το υπόβαθρο του άξονα περιφερειακής συνεργασίας Τουρκίας-Ισραήλ κατά τη δεκαετία του 1950	7
Η στάση του Ισραήλ ως προς το Κυπριακό πρόβλημα κατά την περίοδο 1950-1957	10
Τα αίτια της ισραηλινής στήριξης των θέσεων της Τουρκίας για το Κυπριακό στην 13η σύνοδο της Γ.Σ. του ΟΗΕ (1958).....	17
Η ισραηλινή εξωτερική πολιτική και η Κύπρος της Μεταβατικής Περίοδου (Φεβρουάριος 1958 – Αύγουστος 1960)	23
Αποτίμηση.....	28

Εισαγωγή

Το παρόν *Κείμενο Πολιτικής* αποτελεί προδημοσίευση του κεφαλαίου των Συμπερασμάτων της υπό έκδοσιν διατριβής του Δρος Γαβριήλ Χαρίτου, με θέμα «*Η Εξωτερική Πολιτική του Ισραήλ και η Κύπρος, 1946-1960*». Η Τριμελής Επιστημονική Επιτροπή αποτελείτο από τον καθηγητή Διεθνών Σχέσεων του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, κ. Θεοδόσιο Καρβουναράκη (Πρόεδρος), τον καθηγητή Ιστορίας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, κ. Ευάνθη Χατζηβασιλείου, και τον καθηγητή Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Bar-Ilan του Τελ Αβίβ, κ. Amikam Nachmani.

Η διατριβή κατά κύριο λόγο βασίσθηκε σε πρωτογενείς αδημοσίευτες αρχειακές πηγές, και συγκεκριμένα από απόρρητες και διαβαθμισμένες διπλωματικές εκθέσεις του ισραηλινού Υπουργείου Εξωτερικών της περιόδου 1949-1961. Τα ως άνω διπλωματικά έγγραφα αποχαρκτηρίσθηκαν από το Κρατικό Αρχείο του Ισραήλ κατά τη διετία 2012-2013, επί τω τέλει ολοκλήρωσης της συγκεκριμένης διδακτορικής έρευνας, για την διενέργεια της οποίας ο συγγραφέας είχε εγκατασταθεί στην Ιερουσαλήμ.

Κατ' αρχάς, εκτίθενται συνοπτικά το υπόβαθρο της περιφερειακής συνεργασίας μεταξύ του Ισραήλ, της Βρετανίας και της Τουρκίας κατά την πρώτη δεκαετία της ισραηλινής ανεξαρτησίας και οι παράγοντες διαμόρφωσης της φυσιογνωμίας της ισραηλινής εξωτερικής πολιτικής στην ψυχροπολεμική πραγματικότητα.

Στη συνέχεια, αναλύεται η στάση του Ισραήλ ως προς το Κυπριακό ζήτημα καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσιμης δεκαετίας του 1950, υπό το πρίσμα των παραγόντων που διαμόρφωναν την ισραηλινή ψήφο στις εκάστοτε ψηφοφορίες των συλλογικών οργάνων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Εκτίθενται λεπτομερώς πτυχές της ισραηλινής εξωτερικής πολιτικής ως προς την Κύπρο της Μεταβατικής Περιόδου (1959-1960) και των πρώτων μηνών ζωής της Κυπριακής Δημοκρατίας, όταν αμφότερες οι κοινότητες του νησιού και οι ηγεσίες τους κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν την διπλωματική διεγκυστίνδα, που η αραβοϊσραηλινή διένεξη είχε διαμορφώσει.

Τέλος, αναδεικνύονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ισραηλινής εξωτερικής πολιτικής ως προς το Κυπριακό ζήτημα κατά τις χρονικές υποπεριόδους:

i) 1946-1949, ii) 1950-1957, iii) 1958 και iv) 1959-1960.

Οι εγγυήσεις της Δύσης για την προάσπιση της ασφάλειας του Ισραήλ και το υπόβαθρο του άξονα περιφερειακής συνεργασίας Τουρκίας-Ισραήλ κατά τη δεκαετία του 1950

Στις αρχές του 1949, με τις συμφωνίες για τον καθορισμό της γραμμής κατάπαυσης του πυρός ανάμεσα στο Ισραήλ, την Αίγυπτο, τον Λίβανο, τη Συρία και την Ιορδανία, επισφραγίσθηκαν τα αποτελέσματα του Α' Αραβοϊσραηλινού Πολέμου, του «Πολέμου της Ανεξαρτησίας» όπως έχει επικρατήσει να λέγεται στην ισραηλινή ιστοριογραφία. Τα de facto χερσαία σύνορα του νεοσύστατου εβραϊκού κράτους και η διπλωματική του αναγνώριση από τις δύο υπερδυνάμεις, τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, δημιούργησαν νέα δεδομένα στη Μέση Ανατολή και στη Ανατολική Μεσόγειο. Το Ισραήλ καλείτο να αποφασίσει ποια θέση θα επέλεγε στη διεθνή ψυχροπολεμική πραγματικότητα, εάν δηλαδή θα ανήκε στην Ανατολή, στη Δύση ή στον λεγόμενο Τρίτο Κόσμο, που τότε άρχιζε σταδιακά να απαλλάσσεται από την αποικιοκρατία. Η απάντηση σε αυτό το σοβαρό ζήτημα δεν ήταν αυτονόητη. Ο προσανατολισμός της ισραηλινής εξωτερικής πολιτικής, αποτέλεσε ζήτημα εξαιρετικά αμφιλεγόμενο μεταξύ των διαφόρων ιδεολογικών τάσεων στο εσωτερικό του κυβερνώντος κεντροαριστερού κόμματος Μαραϊ υπό την ηγεσία του πρώτου Πρωθυπουργού της χώρας, Δαυίδ Μπεν-Γκουριόν.

Η ΕΣΣΔ και οι λαϊκές δημοκρατίες της Ανατολικής Ευρώπης προσέφεραν στρατιωτική, οικονομική και διπλωματική στήριξη στους πρώτους μήνες ζωής του νεαρού κράτους που ήδη από την επομένη της ανακήρυξης της ανεξαρτησίας του βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση με όλες τις όμορες αραβικές χώρες. Ο εβραϊκός ένοπλος αγώνας κατά των Βρετανών που είχε προηγηθεί στην Παλαιστίνη είχε εκληφθεί από τη Μόσχα ως μία μάχη κατά της δυτικής αποικιοκρατικής παρουσίας στη Μέση Ανατολή. Παράλληλα, εκφάνσεις του σιωνιστικού κινήματος στην Παλαιστίνη, με κυριότερη αυτήν του κοινοβιακού αγροτικού εποικισμού, είχαν σαφές σοσιαλιστικό πρόσημο, όχι μόνο σε ιδεολογικό αλλά και σε καθαρά πρακτικό επίπεδο. Παρά τις ποικίλες συγκλίσεις που σημειώνονταν σε διπλωματικό επίπεδο κατά τους πρώτους μήνες της ισραηλινής ανεξαρτησίας, γρήγορα διαπιστώθηκε ότι μία περαιτέρω προσέγγιση Ισραήλ-ΕΣΣΔ δεν θα είχε μέλλον, καθότι η Μόσχα αφ' ενός ήταν απρόθυμη να ενισχύσει δημογραφικά το Ισραήλ επιτρέποντας στους εβραίους πολίτες της να μετεγκατασταθούν σε αυτό, αφ' ετέρου ήταν εξαιρετικά διστακτική να παράσχει οπλισμό στις ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις. Μη έχοντας να αναμένει τίποτα περισσότερο από την ΕΣΣΔ, η κυβέρνηση Μπεν-Γκουριόν εξέφρασε ανοικτά την επιλογή της να υιοθετηθούν τα δυτικοευρωπαϊκά πολιτειακά πρότυπα. Με την διενέργεια των πρώτων κοινοβουλευτικών εκλογών στις 25 Ιανουαρίου 1949 σε συνδυασμό με την υιοθέτηση των βασικών αρχών της ελεύθερης αγοράς, κατέστη σαφές ότι το Ισραήλ δεν επρόκειτο να υπαχθεί στη σοβιετική σφαίρα επιρροής – παρά τις αντίθετες απόψεις που εκφράζονταν σε εσωκομματικό επίπεδο κατά τους πρώτους μήνες μετά την ανακήρυξη της ισραηλινής ανεξαρτησίας.

Από την άλλη πλευρά, η συγκρατημένη αποστασιοποίηση του Ισραήλ από τις χώρες του ανατολικού μπλοκ δεν συνεπαγόταν την άμεση και πλήρη ένταξή του στον μεταπολεμικό 'δυτικό κόσμο'. Ήταν ακόμα νωπές οι μνήμες του ένοπλου αγώνα κατά των Βρετανών στην Παλαιστίνη. Η ψυχρότητα που επεδείκνυε το Λονδίνο σε διμερές και διεθνές επίπεδο σε ό,τι αφορούσε την προαγωγή των ισραηλινών συμφερόντων, δεν περνούσε απαρατήρητη ούτε από τα ισραηλινά κέντρα αποφάσεων, ούτε και από την τοπική κοινή γνώμη. Από την άλλη πλευρά όμως, ο Μπεν-Γκουριόν δεν έκρυβε ότι η διασύνδεση του Ισραήλ με τις Ηνωμένες Πολιτείες αποτελούσε μονόδρομο για την εξωτερική πολιτική του ευάλωτου εβραϊκού κράτους. Εγγύηση για την επιτυχή έκβαση αυτής της επιλογής αποτελούσε το ισχυρό εβραϊκό στοιχείο των ΗΠΑ, που ήταν σε θέση να επηρεάσει αποτελεσματικά τις αποφάσεις του Λευκού Οίκου. Καταλυτικής σημασίας αποδείχθηκε η επίσκεψη Μπεν-Γκουριόν στις ΗΠΑ, που πραγματοποιήθηκε με τη συμπλήρωση του πρώτου χρόνου ζωής του Ισραήλ και μόλις τρεις μήνες μετά την υπογραφή των συμφωνιών κατάπαυσης του πυρός με τις γειτονικές αραβικές χώρες. Ο ισραηλινός Πρωθυπουργός βρήκε ευήκοα ώτα στην Ουάσινγκτον. Προκειμένου όμως, να καλλιεργηθούν περαιτέρω οι σχέσεις με τη Δύση, η εξομάλυνση των σχέσεων Ισραήλ-Βρετανίας κρινόταν απαραίτητη. Το Ισραήλ καλείτο να πείσει τη Δύση, ότι πράγματι ήταν σε θέση να καταστεί ο πλέον αξιόπιστος σύμμαχός της στην ασταθή και για πολλούς λόγους σημαντική Μέση Ανατολή.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, εκτός από το Ισραήλ, μία άλλη σημαντική μη-αραβική χώρα της περιοχής ήθελε και εκείνη να αποκτήσει την εμπιστοσύνη της Δύσης: η Τουρκία. Ο Πόλεμος της Κορέας αποτέλεσε τόσο για την Τουρκία όσο και για το Ισραήλ μία αξιοποιήσιμη ευκαιρία να δηλώσουν έμπρακτα τη βούλησή τους να συγκαταλέγονται στην μεταπολεμική 'Δύση', ενισχύοντας το δυτικό στρατόπεδο με σημαντική -για τα δικά τους δεδομένα- συμμετοχή σε στρατιωτικό και ανθρωπιστικό επίπεδο, αντίστοιχα. Οι κοινές επιδιώξεις Ισραήλ και Τουρκίας γρήγορα κατέδειξαν στην ισραηλινή πλευρά την ανάγκη περαιτέρω σύσφιξης των σχέσεων με την Άγκυρα, η οποία, λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της στρατιωτικής της ισχύος, ήταν σε θέση να ενισχύσει το Ισραήλ σε μία μελλοντική σύρραξη με τους Άραβες. Παράλληλα, η Τουρκία προσέβλεπε στα οφέλη που θα είχε μία τέτοια περιφερειακή συμμαχία, θεωρώντας ότι θα ενεργοποιηθεί υπέρ της το ισχυρό εβραϊκό λόμπυ στις ΗΠΑ. Ωστόσο, η σύζευξη Ισραήλ-Τουρκίας στη Μέση Ανατολή θα στερείτο μακροήμερευσης, εάν θα διατηρείτο η ψυχρότητα μεταξύ Ισραήλ και Βρετανίας. Άλλωστε, παρά το ότι η μεταπολεμική Βρετανία διέφερε σημαντικά από εκείνην του παρελθόντος, δεν έπαυε να συνεχίζει να ελέγχει σημεία-κλειδιά της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου, ένα από τα οποία ήταν και η Κύπρος – ένα νησί που απείχε λίγα μόλις ναυτικά μίλια τόσο από τις ισραηλινές, όσο και από τις τουρκικές μεσογειακές ακτές.

Η μεταπολεμική Βρετανία δεν είχε σκοπό να απεκδυθεί των προνομίων της στη Μέση Ανατολή. Με δεδομένες τις αγαστές σχέσεις μεταξύ του Λονδίνου και της Άγκυρας, η περιφερειακή προσέγγιση Τουρκίας-Ισραήλ

ενθαρρυνόταν από το Φόρεϊν Όφισ. Παρά την πρόσφατη ταπεινωτική αποχώρηση από την Παλαιστίνη, το Λονδίνο αναζητούσε αξιόπιστους συμμάχους στην περιοχή, έχοντας επίγνωση ότι τα φιλοδυτικά αραβικά καθεστώτα απειλούνταν από εσωτερική πολιτική αστάθεια και οι κοινωνίες τους φέρονταν να είναι ευάλωτες στη σοβιετική επιρροή και στον αραβικό εθνικισμό, όπως αυτός εκφραζόταν τότε από το καθεστώς του Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσσερ στην Αίγυπτο. Μέσα σε αυτό το πλέγμα ισορροπιών, οι σχέσεις Ισραήλ-Βρετανίας ήταν επόμενο να εξομαλυνθούν, καθιστώντας τα κυπριακά λιμάνια και αεροδρόμια, τη μόνη εγγύτερη διέξοδο προς τη Δύση για το Ισραήλ, η εδαφική ακεραιότητα του οποίου ήταν εξαιρετικά επισφαλής.

Κατά τη δεκαετία του '50 η βρετανική στρατιωτική παρουσία στην Κύπρο, σε συνδυασμό με την πολυεπίπεδη περιφερειακή συνεργασία Ισραήλ - Τουρκίας - Βρετανίας, αποτελούσαν τους σημαντικότερους παράγοντες εγγύησης για τη προάσπιση της ισραηλινής ασφάλειας. Ως εκ τούτου, το ενδεχόμενο μίας βρετανικής αποχώρησης από την Κύπρο, θα καθιστούσε το Ισραήλ ακόμα περισσότερο ευάλωτο σε περίπτωση που οι γειτονικές αραβικές χώρες αποφάσιζαν να προβούν σε μία συντονισμένη στρατιωτική επίθεση, τη στιγμή μάλιστα που η περιφερειακή ισχύς της νασσερικής Αιγύπτου έδειχνε να ενδυναμώνεται.

Η στάση του Ισραήλ ως προς το Κυπριακό πρόβλημα κατά την περίοδο 1950-1957

Το κίνημα της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα και το αίτημα των Ελλήνων του νησιού να απαλλαγούν από την βρετανική αποικιοκρατία, εκ των πραγμάτων έθετε στην ισραηλινή κυβέρνηση σημαντικά ηθικά διλήμματα. Οι ιστορικοί παραλληλισμοί ήταν σαφείς: Το «Ενωτικό Δημοψήφισμα» στην Κύπρο τον Ιανουάριο του 1950 πραγματοποιήθηκε 18 μήνες μετά τη βιαστική αποχώρηση των Βρετανών από την Παλαιστίνη – και την, συνεπεία αυτής, ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Ισραήλ τον Μάιο του 1948. Κοινός σκοπός των Ελλήνων της Κύπρου και των Εβραίων της Παλαιστίνης ήταν η αποτίναξη του βρετανικού ζυγού. Ήταν ακόμα ζωντανές οι μνήμες που αφορούσαν στη στήριξη των Ελληνοκυπρίων προς τους Εβραίους κρατούμενους στα βρετανικά στρατόπεδα του Καραόλου, της Δερύνειας και της Ξυλοτύμπου κατά την τριετία 1946-1949, και η ισραηλινή κοινή γνώμη δεν παρέλειπε να εκδηλώνει με κάθε ευκαιρία τα έντονα αντιβρετανικά της αισθήματα.

Το 1950 η κυβέρνηση Μπεν-Γκουριόν καλείτο να επιλέξει μεταξύ του συναισθήματος της κοινής γνώμης και της λογικής των περιφερειακών συσχετισμών. Η εξομάλυνση των σχέσεων με το Λονδίνο θα εξασφάλιζε τη θέση του Ισραήλ στη Δύση, τη σύσφιξη των σχέσεών του με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη γεωπολιτική του σύζευξη με την ισχυρή φιλοδυτική Τουρκία. Η παραμονή των βρετανικών στρατιωτικών δυνάμεων στην Κύπρο αποτελούσε εγγύηση για την εξαιρετικά ευάλωτη εδαφική του ακεραιότητα. Αντιθέτως, το ενδεχόμενο της Ένωσης, και δεδομένης της φιλοαραβικής ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, θα είχε ως πιθανό αποτέλεσμα τον αποκλεισμό του Ισραήλ από τα μέχρι πρότινος 'ανοικτά' κυπριακά λιμάνια και αεροδρόμια. Η Ελλάδα είχε καταψηφίσει το Σχέδιο Διαχωρισμού του 1947 που προέβλεπε τη σύσταση εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη, στήριζε διπλωματικά τις αραβικές θέσεις στο Παλαιστινιακό πρόβλημα και ήταν από τις λίγες δυτικοευρωπαϊκές χώρες που δεν είχε αναγνωρίσει το Ισραήλ. Επιπροσθέτως, σε περίπτωση μίας συντονισμένης αραβικής στρατιωτικής επίθεσης, η ισραηλινή άμυνα δεν θα ενισχυόταν από τα ελληνικά στρατεύματα που θα βρίσκονταν στην Κύπρο.

Με βάση τα ως άνω δεδομένα, η ισραηλινή κυβέρνηση δεν ήταν πρόθυμη να στηρίξει το ενωτικό κίνημα. Από την άλλη πλευρά όμως, δεν επιθυμούσε να αποκλείσει το ενδεχόμενο βελτίωσης των σχέσεών της με τον ελληνικό περιφερειακό παράγοντα, τη στιγμή μάλιστα που το αποτέλεσμα του «Ενωτικού Δημοψήφισματος» είχε γίνει ευρέως γνωστό στην ισραηλινή κοινή γνώμη και τα τοπικά ΜΜΕ περιέγραφαν με εξαιρετικά θετικό τρόπο το αίτημα της Ένωσης, τονίζοντας τους ιστορικούς παραλληλισμούς σε σχέση με τον εβραϊκό ένοπλο αγώνα κατά των Βρετανών. Ενδεικτικές ήταν οι προσεκτικά διατυπωμένες απαντήσεις του ισραηλινού Υπουργείου Εξωτερικών στις επανειλημμένες εκκλήσεις για πολιτική στήριξη που απηύθυναν το 1950 προς τον Πρωθυπουργό Δαυίδ

Μπεν-Γκουριόν και τον Υπουργό Εξωτερικών Μοσέ Σαρέτ, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Β΄, ο τοποτηρητής του Αρχιεπισκοπικού θρόνου Μητροπολίτης Πάφου Κλεόπας και ο νεοεκλεγείς Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ΄. Αφ' ενός, το Ισραήλ εξέφραζε τη συμπάθειά του στο αίτημα των Ελληνοκυπρίων να αποτινάξουν τον αποικιακό ζυγό, αφ' ετέρου σύστηνε την εξεύρεση πολιτικής λύσης, δια της οποίας οι κάτοικοι του νησιού θα συμμετείχαν στη διακυβέρνηση του νησιού στα πλαίσια ενός καθεστώτος αυτοδιοίκησης, διατυπώνοντας εμμέσως πλην σαφώς την αναγκαιότητα διατήρησης της βρετανικής κυριαρχίας στο νησί.

Ενόσω οι ελληνικές κυβερνήσεις κατά την περίοδο 1950-1954 προβληματίζονταν πώς θα πραγματοωνόταν η Ένωση χωρίς να διαταραχθούν οι σχέσεις της Αθήνας με το Λονδίνο και την Άγκυρα, η Βρετανία καθιστούσε σαφές ότι δεν προτίθεται να αποχωρήσει από την Κύπρο οικειοθελώς. Η βρετανική εμμονή καθησύχασε το Ισραήλ, το οποίο κατά την ως άνω περίοδο διεύρυνε την παρουσία του στο νησί: Στις 28.8.1950 εγκατέστησε στη Λευκωσία Γενικό Προξενείο, ισραηλινές κατασκευαστικές εταιρείες αναλάμβαναν την εκτέλεση δημοσίων έργων - και μάλιστα στρατιωτικού κυρίως χαρακτήρα-, η Κύπρος είχε καταστεί διαμετακομιστικός σταθμός Εβραίων της διασποράς πριν την μόνιμη εγκατάστασή τους στο Ισραήλ και τέλος, έως το 1954 η κυπριακή αγορά αποδεικνυόταν ιδιαίτερα επικερδής για τα εξαγωγίμα ισραηλινά προϊόντα.

Η ισραηλινή διπλωματία κλήθηκε για πρώτη φορά να εκφράσει επίσημα τη στάση της ως προς το Κυπριακό, όταν η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να θέσει το ζήτημα για πρώτη φορά ενώπιον της 9^{ης} συνόδου της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ το 1954, ζητώντας να αναγνωρισθεί στους κατοίκους της Κύπρου το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Το Ισραήλ ήταν απρόθυμο να λάβει ξεκάθαρη θέση επί του λεπτού αυτού ζητήματος, δεδομένου ότι αφ' ενός το Λονδίνο δεν επρόκειτο να αποχωρήσει από το νησί στο άμεσο μέλλον, οι ψυχρές σχέσεις με την Αθήνα δεν δημιουργούσαν καμία υποχρέωση στους Ισραηλινούς να στηρίξουν το ελληνικό αίτημα, αφ' ετέρου όμως η υιοθέτηση μίας ανοικτά αρνητικής στάσης ως προς το ελληνικό αίτημα θα απέκλειε κάθε πιθανότητα εξομάλυνσης των ελληνοϊσραηλινών σχέσεων στο μέλλον. Έτι περαιτέρω, η Μόνιμη Αντιπροσωπεία του Ισραήλ στον ΟΗΕ χαρακτήριζε το ελληνικό αίτημα ως προσχηματικό, εκτιμώντας ότι αληθινός σκοπός της Αθήνας ήταν η προσάρτηση της Κύπρου στην ελληνική επικράτεια και όχι η αυτοδιάθεση των κατοίκων του νησιού. Την ίδια στιγμή, υποστηριζόταν από μερίδα ισραηλινών διπλωματών ότι έπρεπε να στηριχθεί η Τουρκία, με την οποία εκείνη την περίοδο το Ισραήλ διατηρούσε άριστες σχέσεις. Η άποψη που τελικά επικράτησε ήταν ότι - ενόψει της δυσάρεστης θέσης που θα βρισκόταν η Βρετανία, καλούμενη ουσιαστικά να αιτιολογήσει τη διατήρηση μίας από τις λίγες εναπομείνασες αποικίες της - ίσως θα ήταν κατάλληλη η στιγμή για το Ισραήλ να ζητήσει από το Λονδίνο περαιτέρω διευκολύνσεις στα κυπριακά λιμάνια και αεροδρόμια, με αντάλλαγμα την θετική ισραηλινή ψήφο στη Γενική Συνέλευση. Αυτό ήταν και το κίνητρο που ώθησε το Ισραήλ να ψηφίσει υπέρ της εγγραφής του ελληνικού αιτήματος στην

ημερήσια διάταξη της Γενικής Συνέλευσης: να αναγκάσει τρόπον τινα τη Βρετανία να προσφέρει ανταλλάγματα, έναντι της θετικής ισραηλινής ψήφου για το Κυπριακό στην επικείμενη ψηφοφορία της Γενικής Συνέλευσης, τον Δεκέμβριο του 1954.

Η θετική ψήφος του Ισραήλ ως προς την εγγραφή του ελληνικού αιτήματος στην ατζέντα των θεμάτων της 9^{ης} συνόδου της Γενικής Συνέλευσης προκάλεσε την έκπληξη του Αλέξη Κύρου και το ενδιαφέρον του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Ο δεύτερος μάλιστα έσπευσε να ευχαριστήσει εγγράφως την ισραηλινή κυβέρνηση, βολιδοσκοπώντας εάν θα μπορούσε η ελληνική πλευρά να προσβλέπει σε μία θετική ισραηλινή ψήφο. Το Ισραήλ δεν ενθάρρυνε περαιτέρω την ελληνοκυπριακή αβροφροσύνη και δεν εξεπλάγη από την αναμενόμενη ψυχρότητα της Αθήνας, η οποία είχε στραμμένη την προσοχή της στις ψήφους των αραβικών, των λατινοαμερικανικών και των ανατολικοευρωπαϊκών χωρών. Εν τέλει, ούτε η Βρετανία ζήτησε τη στήριξη του Ισραήλ ενόψει της ψηφοφορίας του Δεκεμβρίου για το Κυπριακό, στερώντας του την ευκαιρία να ζητήσει ανταλλάγματα. Την ίδια τακτική τήρησε και η Τουρκία, υπολογίζοντας ότι ούτως ή άλλως η κυβέρνηση Μπεν-Γκουριόν δεν θα δυσареστούσε τους Βρετανούς. Κατόπιν των ανωτέρω, το Ισραήλ επέλεξε τη λύση της αποχής, αποφεύγοντας να λάβει επίσημη θέση για το Κυπριακό ζήτημα, το οποίο για πρώτη φορά βρέθηκε στο επίκεντρο των συνεδριάσεων του ΟΗΕ.

Το 1955 τα διλήμματα που είχε να αντιμετωπίσει το Ισραήλ ήταν σαφώς λιγότερα ως προς την στάση που θα τηρούσε για το Κυπριακό πρόβλημα. Η ισραηλινή διπλωματία είχε προβληματισθεί από τη διαφαινόμενη διαφοροποίηση των προτεραιοτήτων της τουρκικής πολιτικής στη Μέση Ανατολή και ειδικότερα ως προς τις σχέσεις της με τον αραβικό κόσμο. Η υπογραφή του συμφώνου συνεργασίας Τουρκίας-Ιράκ θορύβησε προς στιγμήν το ισραηλινό Υπουργείο Εξωτερικών ως προς το εάν η συνεργασία με την κυβέρνηση της Άγκυρας θα μπορούσε να διατηρηθεί. Αν και οι ισραηλινές ανησυχίες μειώθηκαν αισθητά με την προσχώρηση και της Βρετανίας στο Σύμφωνο της Βαγδάτης, η συμμετοχή της Τουρκίας στη Διάσκεψη της Μπαντούνγκ - που υιοθέτησε όλες τις αραβικές θέσεις για το Παλαιστινιακό -, αλλά και οι συχνές φιλοαραβικές δηλώσεις ανώτατων τούρκων αξιωματούχων, με τον ίδιο τον Τούρκο Πρόεδρο Τζελάλ Μπαγιάρ να υπονοεί ότι ο στρατός της χώρας του θα ενίσχυε την Ιορδανία σε μία ενδεχόμενη ισραηλινή επίθεση, οδήγησαν τους Ισραηλινούς στην απόφαση να μην στηρίξουν τις τουρκικές θέσεις, όταν έγινε γνωστό ότι η Ελλάδα θα έθετε εν νέου το Κυπριακό πρόβλημα στην προσεχή 10^η σύνοδο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Από την άλλη πλευρά, το Ισραήλ δεν είχε ιδιαίτερο λόγο να στηρίξει τις ελληνικές θέσεις, δεδομένου ότι η Αθήνα δεν έδειχνε να ενδιαφέρεται να εξασφαλίσει την ισραηλινή στήριξη - τη στιγμή μάλιστα που οι αραβικές και οι λατινοαμερικανικές χώρες διαβεβαίωναν την Αθήνα ότι θα την ενίσχυαν. Έτι περαιτέρω, ο Μακάριος είχε συμμετάσχει και εκείνος στη Διάσκεψη της Μπαντούνγκ και ο αγώνας της ΕΟΚΑ είχε ήδη

αρχίσει, προσδίδοντας στο ελληνικό αίτημα έντονο αντιβρετανικό και ανταποικιακό χαρακτήρα.

Κατά τη 10^η σύνοδο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ το Ισραήλ είχε να επιλέξει είτε τη λύση της αποχής, είτε τη στήριξη της Βρετανίας. Ωστόσο, εάν επέλεγε να στηρίξει τις βρετανικές θέσεις, που δεν αντιτίθεντο στις επιδιώξεις της Τουρκίας, ουσιαστικά θα δινόταν η εντύπωση στην τουρκική κυβέρνηση ότι το Ισραήλ εμμέσως πλην σαφώς, ενέκρινε το όψιμο ενδιαφέρον της Άγκυρας προς τον αραβικό κόσμο. Αν και ήταν σαφές ότι το Σύμφωνο της Βαγδάτης εξυπηρετούσε τα συμφέροντα της Δύσης στη Μέση Ανατολή, αυτό δεν σήμαινε ότι μία περαιτέρω αραβοτουρκική προσέγγιση θα προήγαγε συγχρόνως και τα ισραηλινά συμφέροντα. Υπ' αυτήν τη συλλογιστική, το Ισραήλ επέλεξε την αποχή κατά την ψηφοφορία περί της εγγραφής του ελληνικού αιτήματος στην ημερήσια διάταξη της Γενικής Συνέλευσης. Το ελληνικό αίτημα τελικά δεν ενεγράφη στην ατζέντα της 10^{ης} συνόδου, με τις ΗΠΑ και τις υπόλοιπες χώρες της Δύσης να το καταψηφίζουν μαζικά. Παράλληλα όμως, δεν πέρασε απαρατήρητη από τους Ισραηλινούς η στήριξη του ελληνικού αιτήματος από τις αραβικές και τις λατινοαμερικανικές χώρες.

Αν και το άνοιγμα της Τουρκίας προς τα φιλοδυτικά αραβικά καθεστώτα προβλημάτιζε το Ισραήλ, η βαθμιαία σύγκλιση των απόψεων Λονδίνου και Άγκυρας ως προς το Κυπριακό επηρέαζε σημαντικά τον τρόπο με τον οποίον έκριναν οι ισραηλινοί διπλωμάτες τα τεκταινόμενα στην Κύπρο. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1955 ο Πρωθυπουργός και υπουργός Εξωτερικών Μοσέ Σαρέτ, παραλλήλιζε τη θέση της τουρκοκυπριακής μειονότητας έναντι της ελληνοκυπριακής πλειοψηφίας με τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε η εβραϊκή μειοψηφία στην βρετανοκρατούμενη Παλαιστίνη των δεκαετιών 1920 και 1930, από την τοπική αραβική πλειοψηφία. Ήταν σαφές ότι τέτοιοι παραλληλισμοί δεν κολάκευαν ούτε τις θέσεις της ελληνικής κυβέρνησης για το Κυπριακό, ούτε τον αγώνα της ΕΟΚΑ.

Η θεώρηση της κυπριακής πραγματικότητας εκ μέρους του Σαρέτ απέρρεε αφ' ενός από τη σημασία που είχε προσδώσει το Ισραήλ στην περιφερειακή του συνεργασία με την Τουρκία, αφ' ετέρου όμως και από τη στήριξη που παρείχε η Ελλάδα στις αραβικές θέσεις στα διεθνή fora, επιδιώκοντας την προσέλκυση όσο το δυνατόν περισσότερων θετικών ψήφων στον ΟΗΕ για το Κυπριακό αλλά και προκειμένου να διατηρηθεί η ελληνική ομογένεια στην Αίγυπτο του Νάσσερ. Από την άλλη πλευρά, οι ιστορικοί παραλληλισμοί του Μοσέ Σαρέτ για την κατάσταση στην Κύπρο δεν εκφράστηκαν ποτέ επίσημα από το ισραηλινό Υπουργείο Εξωτερικών. Κανείς όμως δεν γνωρίζει εάν αργά ή γρήγορα κάτι τέτοιο θα συνέβαινε – και κανείς δεν το διεπίστωσε, μιας και τον Ιούνιο του 1956, ο Σαρέτ αποσύρθηκε οριστικά από την πολιτική σκηνή, ύστερα από έντονες ενδοκομματικές διαφωνίες.

Με την αποχώρηση του Μοσέ Σαρέτ από το ισραηλινό Υπουργείο Εξωτερικών, οι φιλοτουρκικές εκτιμήσεις ως προς το Κυπριακό πρόβλημα φαίνονταν να μετριάζονται. Σε αυτό συνέβαλαν οι εξελίξεις στην ίδια την Κύπρο, με τα βρετανικά μέτρα καταστολής να γίνονται ολοένα και σκληρότερα. Η εξορία του Μακαρίου και ο απαγχονισμός των Καραολή και Δημητρίου προκάλεσαν και στο Ισραήλ αισθήματα συμπάθειας προς τον κυπριακό ανταποικιακό αγώνα. Την ίδια στιγμή, η Τουρκία συνέχιζε να ενισχύει τους δεσμούς της με τις αραβικές χώρες, με αποτέλεσμα οι ισραηλινοί προβληματισμοί ως προς το μέλλον των σχέσεων με την Άγκυρα να αυξάνονται. Πέραν των ανωτέρω όμως, η Γκόλντα Μέιρ που διαδέχθηκε τον Μοσέ Σαρέτ στην ηγεσία του Υπουργείου Εξωτερικών, προσέδωσε νέες προοπτικές στην ισραηλινή εξωτερική πολιτική. Από εκείνη την χρονιά, το Ισραήλ έστρεψε το ενδιαφέρον του στην ενίσχυση των δεσμών του με τις πρόσφατα ανεξαρτητοποιημένες πρώην αποικίες της Αφρικής και της Ασίας, παρέχοντας σημαντική υλικοτεχνική βοήθεια και αποστέλλοντας τεχνικούς συμβούλους, εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο τη διπλωματική τους στήριξη στα διεθνή fora. Αντίστοιχα, η ισραηλινή εξωτερική πολιτική άρχισε να ευαισθητοποιείται στα αιτήματα αποαποικιοποίησης.

Παραμονές της 11^{ης} συνόδου της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, η ισραηλινή διπλωματία υπό την νέα της ηγεσία, είχε αποφασίσει να στηρίξει τις ελληνικές θέσεις για το Κυπριακό. Το διεθνές κλίμα μετά την εξορία του Μακαρίου και τα αυστηρά μέτρα καταστολής στην Κύπρο, είχε αντιστραφεί κατά της Βρετανίας και η κρατούσα άποψη στο ισραηλινό Υπουργείο Εξωτερικών υποστήριζε ότι αφ' ενός δεν είχε τίποτα να αναμένει από την Τουρκία, αφ' ετέρου έκρινε ότι εφόσον η πλειοψηφία του κυπριακού πληθυσμού επιθυμούσε αυτοδιάθεση, τότε *«γιατί θα έπρεπε το Ισραήλ να αντιταχθεί;»*. Ένα πρόσθετο επιχείρημα ήταν ότι η στήριξη στις ελληνικές θέσεις θα έφερνε το Ισραήλ πιο κοντά στις κατά παράδοση ανταποικιακές χώρες της Ασίας, της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής. Η μόνιμη ελληνοϊσραηλινή ψυχρότητα δεν προβλημάτιζε το Ισραήλ επειδή αφ' ενός εκτιμούσε ότι η έκπληξη της Αθήνας από μία απρόσμενη θετική ψήφο του Ισραήλ στον ΟΗΕ για το Κυπριακό θα μετέβαλε τη στάση της στο άμεσο μέλλον, αφ' ετέρου ο τρόπος με τον οποίον προσέγγιζε τις ελληνοϊσραηλινές σχέσεις σε συνάρτηση με την κατάσταση στην Κύπρο ο νέος Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, Ευάγγελος Αβέρωφ, ενίσχυε την αισιοδοξία των Ισραηλινών περί μίας ενδεχόμενης ομαλοποίησης των διμερών σχέσεων.

Ο Πόλεμος του Σουέζ τον Οκτώβριο του 1956 και ο απόηχος της αποχώρησης των ισραηλινών, βρετανικών και γαλλικών στρατευμάτων από τα αιγυπτιακά εδάφη κατόπιν πιέσεων της Ουάσινγκτον, μετέβαλε άρδην τις ειλημμένες αποφάσεις της Μέιρ ως προς τη στάση που θα τηρούσε η χώρα της στην επερχόμενη σύνοδο για το Κυπριακό. Μπορεί οι σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ να είχαν πληγεί σοβαρά μετά την απόφαση της Άγκυρας να ανακαλέσει τον Πρέσβη της από το Τελ Αβίβ προκειμένου να προσεγγίσει ακόμα περισσότερο τον αραβικό κόσμο, αλλά θα ήταν σίγουρα ανακόλουθο και επιζήμιο για το Ισραήλ να συστρατευθεί με τους επικριτές

της βρετανικής πολιτικής στην περιοχή, υπό τη συγκεκριμένη διεθνή συγκυρία. Καταλυτικό ρόλο για την επαναξιολόγηση της αρχικής απόφασης του Ισραήλ να στηρίξει τις ελληνικές θέσεις για το Κυπριακό έπαιξε τόσο η έκκληση του Λονδίνου για ισραηλινή στήριξη στον ΟΗΕ επί του ζητήματος της Κύπρου, αλλά και η παραδοχή του επικεφαλής της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Τουρκίας στον ΟΗΕ, Σελίμ Σαρπέρ, ότι η ανάκληση του Πρέσβη της χώρας του από το Τελ Αβίβ ήταν ένα λάθος, που σύντομα επρόκειτο να διορθωθεί. Κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή, και ενώ το ισραηλινό Υπουργείο Εξωτερικών είχε ήδη αποφασίσει να στηρίξει το ελληνικό αίτημα να εγγραφεί το Κυπριακό στην ημερήσια διάταξη της 11^{ης} συνόδου, κάτι τέτοιο τελικά δεν συνέβη. Οι Ισραηλινοί εκτιμούσαν ότι η στιγμή δεν ήταν κατάλληλη να στηρίξουν τις αντιαποικιοκρατικές δυνάμεις – μεταξύ των οποίων και την Ελλάδα – επειδή, σε αντίθετη περίπτωση, όχι μόνο θα απομονώνονταν από την παραδοσιακή σύμμαχό τους Βρετανία, αλλά συγχρόνως θα απέτρεπαν την Τουρκία να αποκαταστήσει τις διμερείς σχέσεις, ενθαρρύνοντάς την να ενισχύσει περαιτέρω τους δεσμούς της με τις αραβικές χώρες. Έτσι, για ακόμα μία φορά, η ισραηλινή πλευρά, ψηφίζοντας για το Κυπριακό, επέλεξε τη λύση της αποχής. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι από το εξετασθέν αρχειακό υλικό, δεν προκύπτει εάν τελικά η Αθήνα πληροφορήθηκε ποτέ για την πρόθεση του ισραηλινού Υπουργείου Εξωτερικών υπό την νέα ηγεσία της Γκόλντα Μέιρ να στηρίξει εκείνη τη χρονιά τις ελληνικές θέσεις. Εάν το Ισραήλ εκδήλωνε δια της ψήφου του την ειλημμένη απόφασή του και επεδείκνυε περισσότερη εξωστρέφεια προς την ελληνική πλευρά περί των θετικών του προθέσεων, η πορεία των ελληνοϊσραηλινών σχέσεων κατά τα επόμενα χρόνια – και ειδικά κατά τη διάρκεια του κρίσιμου 1958 – δεν αποκλείεται να ήταν διαφορετική.

Οι Ισραηλινοί παρακολουθώντας τις εξελίξεις στην Κύπρο καθ' όλη τη διάρκεια του 1957, κατέληγαν στο συμπέρασμα ότι το Λονδίνο, παρά τη σφοδρότητα των συγκρούσεων με την ΕΟΚΑ, ήταν ακόμα σε θέση να καθορίζει αποφασιστικά τις εξελίξεις στο νησί. Ήταν σαφές ότι η Βρετανία αναζητούσε να απεμπλακεί με αξιοπρέπεια από το αδιέξοδο που είχε δημιουργηθεί και ότι δεν υπήρχε περίπτωση να μην εξασφαλίσει τη συνέχιση της στρατιωτικής της παρουσίας, ανεξάρτητα από τη μορφή που θα είχε η διάδοχη πολιτική κατάσταση. Ενόψει ενός μελλοντικού status quo, που ακόμα όμως δεν είχε συγκεκριμενοποιηθεί, το ισραηλινό Προξενείο στη Λευκωσία άρχισε για πρώτη φορά να χαρτογραφεί τις πολιτικές τάσεις που εκδηλώνονταν στην ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή πραγματικότητα, προσέχοντας συγχρόνως να διατηρεί απόλυτη ουδετερότητα ως προς τους τοπικούς συσχετισμούς.

Ενόσω πλησίαζε η έναρξη των εργασιών της 12^{ης} συνόδου της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, οι Ισραηλινοί αντιλαμβάνονταν ότι τόσο η Άγκυρα, όσο και η Αθήνα κατέβαλαν εντατικές προσπάθειες για να προσεταιρισθούν τις αραβικές ψήφους. Ως εκ τούτου, το Ισραήλ δεν είχε κανένα λόγο να στηρίξει καμία από τις δύο Μητέρες-Πατρίδες, αφού οι σχέσεις του ήταν ψυχρές και με τις δύο. Από την άλλη πλευρά, η τοποθέτηση του

φερόμενου ως μετριοπαθέστερου Σερ Χιου Φουτ στη θέση του νέου Κυβερνήτη της Κύπρου προέλεγε ότι η Βρετανία δρούσε βάσει του δικού της σχεδίου απεμπλοκής, το οποίο ούτως ή άλλως εκτιμάτο ότι δεν θα έθετε σε κίνδυνο τη βρετανική στρατιωτική παρουσία στο νησί – και ως εκ τούτου, δεν θα έθετε σε κίνδυνο την ισραηλινή ασφάλεια. Δεδομένων των ανωτέρω, δεν εξέπληξε η απόφαση του Ισραήλ να μην επιθυμεί να εκδηλώσει συγκεκριμένη στάση επί του Κυπριακού, καθότι τα πάντα ήταν ακόμα ρευστά στο νησί. Το ισραηλινό Υπουργείο Εξωτερικών με εσωτερικό του έγγραφο εξηγούσε την ψήφο αποχής για το Κυπριακό, υποστηρίζοντας ότι, όσον αφορά την επίλυσή του, η ενδεδειγμένη λύση είναι οι απ' ευθείας διαπραγματεύσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, και όχι μία λύση που θα επέβαλε η πλειοψηφία των χωρών-μελών του ΟΗΕ. Η συγκεκριμένη αιτιολογία εναρμονιζόταν πλήρως με την πάγια στάση του Ισραήλ να προτιμά τη διεξαγωγή απ' ευθείας ειρηνευτικών συνομιλιών με τις αραβικές χώρες, μη θέλοντας να καθορισθεί η προστασία των εθνικών του συμφερόντων – όπως εκείνο τα αντιλαμβάνονταν τότε- με βάση τη λογική των ψηφοφοριών που όριζε ο Καταστατικός Χάρτης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Τα αίτια της ισραηλινής στήριξης των θέσεων της Τουρκίας για το Κυπριακό στην 13^η σύνοδο της Γ.Σ. του ΟΗΕ (1958)

Το 1958 αποτέλεσε μία μοιραία χρονιά για τη Μέση Ανατολή, για τις σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ και για το Κυπριακό. Καταλυτικής σημασίας αποτέλεσε η σύσταση της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας (ΗΑΔ), κατόπιν της ένωσης της Αιγύπτου και της Συρίας τον Φεβρουάριο του 1958. Η ΗΑΔ φιλοδοξούσε να αποτελέσει τον προπομπό ενός ενιαίου παναραβικού κράτους, στο οποίο θα προσχωρούσαν όλες οι αραβικές χώρες, υπό την ηγετική προσωπικότητα του Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ.

Το σχέδιο της περιφερειακής εξάπλωσης του νασσερισμού διαφάνηκε ξεκάθαρα το καλοκαίρι του 1958, όταν τα φιλοδυτικά καθεστώτα της Ιορδανίας και του Λιβάνου απειλήθηκαν να ανατραπούν από εσωτερικές πολιτικές δυνάμεις φιλικές προς το Κάιρο. Η Δύση, βλέποντας την εξάπλωση του νασσερικού παράγοντα ως προπομπό της επικράτησης της ΕΣΣΔ στη Μέση Ανατολή, αντέδρασε άμεσα: Η Βρετανία ανταποκρίθηκε στην έκκληση του Αμμάν για στρατιωτική ενίσχυση, προκειμένου να κατασταλεί η προσπάθεια ανατροπής της εκεί χασεμιτικής μοναρχίας. Αντίστοιχα, οι ΗΠΑ απέστειλαν στρατιωτικές δυνάμεις στον Λίβανο, ύστερα από έκκληση της λιβανικής κυβέρνησης. Σε αντίθεση με ό,τι συνέβη στην Ιορδανία και στον Λίβανο, η φιλοδυτική χασεμιτική μοναρχία του Ιράκ δεν κατάφερε να κρατήσει τον έλεγχο και ανατράπηκε από φιλοσοβιετικό στρατιωτικό πραξικόπημα, τον Ιούλιο του 1958. Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε την αρχή του οριστικού τέλους της τουρκοϊρακινής συνθήκης συμμαχίας, στη διατήρηση της οποίας ήταν προσηλωμένη από το 1955 η φιλοαραβική περιφερειακή πολιτική της Άγκυρας.

Με τη σύσταση της ΗΑΔ, το Ισραήλ δεν καλείτο να αντιμετωπίσει τον νασσερικό κίνδυνο μόνο από τα νότια και δυτικά σύνορά του, αλλά πλέον και από τον βορρά. Εάν το καλοκαίρι του 1958 τα φιλοδυτικά καθεστώτα της Ιορδανίας και του Λιβάνου ανατρέπονταν από τους νασσεριστές, το Ισραήλ στην ουσία θα βρισκόταν περικυκλωμένο είτε από την ίδια την ΗΑΔ είτε από την ΗΑΔ και τα κράτη-δορυφόρους της. Η στρατιωτική επέμβαση της Βρετανίας και των ΗΠΑ στην Ιορδανία και στον Λίβανο αντίστοιχα, κατέδειξαν για άλλη μια φορά πόσο άρρηκτα συνδέεται η περιφερειακή ασφάλεια του Ισραήλ με τα συμφέροντα της Δύσης. Αντίστοιχα, η ανατροπή της μοναρχίας του Ιράκ, κατέδειξε στην Τουρκία το ίδιο ακριβώς δεδομένο. Ήταν λοιπόν φυσικό, Τουρκία και Ισραήλ να δώσουν ένα τέλος στην μεταξύ τους διπλωματική ψυχρότητα, που είχε αρχίσει με την ανάκληση του Τούρκου Πρέσβη από το Τελ Αβίβ τον Νοέμβριο του 1956 μετά το τέλος του Πολέμου του Σουέζ, και συνεχίστηκε για προσηματικούς λόγους από την τουρκική πλευρά προκειμένου η τελευταία να εξυπηρετήσει την ανάγκη της Δύσης να διατηρηθεί η επιρροή της στον αραβικό κόσμο. Στην πραγματικότητα, οι επαφές Τουρκίας-Ισραήλ ουδέποτε διεκόπησαν. Μετά όμως από την ουσιαστική κατάρρευση του τουρκοϊρακινού συμφώνου συνεργασίας του 1955, οι επαφές μεταξύ

Τούρκων και Ισραηλινών σε ανώτατο διπλωματικό επίπεδο εντατικοποιήθηκαν και οδήγησαν στη σύναψη συμφώνου συνεργασίας, που υπέγραψαν υπό άκρα μυστικότητα οι Πρωθυπουργοί Μπεν-Γκουριόν και Μεντερές στην Άγκυρα, τον Αύγουστο του 1958. Αν και το ακριβές περιεχόμενο της συμφωνίας εκείνης μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει γνωστό, οι ισραηλινές διπλωματικές αναφορές περιγράφουν με αδρές γραμμές το πλαίσιο της διμερούς συνεργασίας, με έμφαση στον τομέα της περιφερειακής ασφάλειας. Ειδικά όμως εκείνη την περίοδο, την τουρκική διπλωματία απασχολούσε ιδιαίτερα το Κυπριακό. Ήταν αναμενόμενο η Τουρκία να θέσει και αυτό το ζήτημα στο πλαίσιο της ανανεωμένης περιφερειακής συνεργασίας με το Ισραήλ.

Η επαναπροσέγγιση Τουρκίας-Ισραήλ του 1958 περιείχε την εξής πρωτοτυπία: Ενόψει της επερχόμενης κρίσιμης 13^{ης} συνόδου του ΟΗΕ, η Τουρκία για πρώτη φορά ζήτησε τη διπλωματική στήριξη του Ισραήλ για το Κυπριακό ζήτημα, που διένυε τότε μία από τις κρισιμότερες του φάσεις. Συγκεκριμένα, η Τουρκία επεδίωκε να διασπάσει το μπλοκ των λατινοαμερικανικών χωρών, οι οποίες λόγω της κατά παράδοση αντιαποικιακής τους πολιτικής, στήριζαν σταθερά τις ελληνικές θέσεις για την Κύπρο. Η φιλελληνική στάση των Λατινοαμερικανών οφειλόταν όχι μόνο στην ισχυρή παρουσία της εκεί ελληνικής ομογένειας, αλλά και στην δημοτικότητα του ίδιου του Μακαρίου, ειδικά μετά την εξορία του από τους Βρετανούς. Από την άλλη πλευρά, η τουρκική διπλωματική παρουσία στην Νότιο Αμερική ήταν μηδαμινή. Η Άγκυρα ζητούσε να καλύψει τη διπλωματική της απουσία σε αυτήν τη γωνιά του κόσμου δια των ισχυρών δεσμών που είχε καλλιεργήσει το Ισραήλ με τις λατινοαμερικανικές χώρες, ήδη από τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας του.

Το Ισραήλ αποδέχθηκε το τουρκικό αίτημα για τους εξής λόγους:

1. Μέχρι τότε, καμία από τις εμπλεκόμενες χώρες στο Κυπριακό δεν είχε ζητήσει την διπλωματική συνδρομή του Ισραήλ. Συγκεκριμένα: Η Βρετανία είχε δικούς της αποτελεσματικότερους τρόπους να συσπειρώσει ψήφους υπέρ των θέσεων της στον ΟΗΕ, και δεν είχε ανάγκη τη βοήθεια του Ισραήλ για να επιτύχει τους σκοπούς της. Η Ελλάδα είχε ψηφίσει κατά του Σχεδίου Διαχωρισμού του 1947, και μόνο κατόπιν αμερικανικών πιέσεων αναγνώρισε το Ισραήλ de facto το 1952 - καθιστώντας σαφές ότι δεν σκόπευε να αναβαθμίσει περαιτέρω τις διμερείς της σχέσεις με το εβραϊκό κράτος - και, τέλος, παρείχε σταθερή στήριξη των αραβικών θέσεων στα διεθνή fora. Ως εκ τούτου, η Αθήνα δεν είχε κανένα λόγο να μην αξιοποιήσει όλα αυτά τα δεδομένα προκειμένου να διασφαλίσει υπέρ των θέσεων της για το Κυπριακό, αν όχι όλες - τουλάχιστον ένα μεγάλο μέρος των αραβικών ψήφων. Τέλος, η Τουρκία, μετά την Κρίση του Σουέζ και την ανάκληση του Πρέσβη της από το Τελ Αβίβ -προβάλλοντας την κίνησή της εκείνη ως ένδειξη συμπαράστασης προς τον αραβικό κόσμο - επικέντρωσε το ενδιαφέρον της στην ενίσχυση του ρόλου της στη Μέση Ανατολή μέσω της ενδυνάμωσης του Συμφώνου της Βαγδάτης, επιδιώκοντας με αυτόν τον τρόπο να ανακόψει την νασσερική/αντιδυτική

επιρροή στη Μέση Ανατολή. Με αυτόν τον τρόπο εξυπηρετούσε τα δυτικά συμφέροντα στην περιοχή, ενισχύοντας παράλληλα το φιλοαραβικό της προφίλ και ενόψει εκάστοτε ψηφοφορίας για το Κυπριακό, η Άγκυρα επιδίωκε να αξιοποιήσει υπέρ της την φιλοαραβική περίοδο που διένυε η περιφερειακή της πολιτική. Παράλληλα, η Τουρκία παρέτεινε την διπλωματική ψυχρότητα με το Ισραήλ, εκτιμώντας ότι τυχόν επίσημη αποκατάσταση των διπλωματικών της σχέσεων με το εβραϊκό κράτος, θα είχε ως αποτέλεσμα οι αραβικές ψήφοι είτε να συσπειρωθούν υπέρ των ελληνικών θέσεων για την Κύπρο, είτε -στην καλύτερη περίπτωση- να υιοθετήσουν στάση φιλελληνικής ουδετερότητας.

Ωστόσο, μετά την μυστική επαναπροσέγγισή του με την Τουρκία τον Αύγουστο του 1958, το Ισραήλ εκτιμούσε ότι με το να ανταποκριθεί θετικά στο αίτημα της Άγκυρας να στηρίξει τις θέσεις της για το Κυπριακό, θα δημιουργούσε μία χρήσιμη παρακαταθήκη τόσο για την περαιτέρω σύσφιξη των άρτι αποκατεστημένων διμερών σχέσεων, όσο και για την βαθμιαία απομάκρυνση της Τουρκίας από τον αραβικό κόσμο. Έτι περαιτέρω, στηρίζοντας την Τουρκία στο Κυπριακό, εξυπηρετούσε συγχρόνως τους περιφερειακούς σχεδιασμούς της Βρετανίας αλλά και των Ηνωμένων Πολιτειών, οι οποίες, προκειμένου να μην διαταραχθούν οι ενδονατοϊκές ισορροπίες, προωθούσαν τη λύση του Κυπριακού ζητήματος μέσω απ' ευθείας διαπραγματεύσεων των τριών-χωρών μελών της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Συγχρόνως, το Ισραήλ καλείτο να αποδείξει την αξιοπιστία και τη διεισδυτικότητά του στην διπλωματική σκακιέρα - θέλοντας να απομακρύνει όσο το δυνατόν γρηγορότερα τις αναμνήσεις της διεθνούς απομόνωσης που βίωσε έντονα στα διεθνή fora μετά την Κρίση του Σουέζ, συνειδητοποιώντας ότι ουσιαστικά ήταν ένα κράτος 'χωρίς οικογένεια', όπως χαρακτηριστικά διεπίστωνε η Υπουργός Εξωτερικών Γκόλντα Μείρ. Τέλος, η ισραηλινή πλευρά αισθανόταν ότι δεν είχε τίποτα να κερδίσει, επιλέγοντας ακόμα μία φορά να τηρήσει ουδέτερη στάση ως προς τις θέσεις της Ελλάδας, η οποία είχε επανειλημμένως καταστήσει σαφές - άμεσα, έμμεσα και σε όλους τους τόνους- ότι δεν επρόκειτο να ομαλοποιήσει τις σχέσεις της με το Ισραήλ προτού επιλυθεί το Κυπριακό στον ΟΗΕ - δίνοντας την εντύπωση ότι αυτό θα επιτευχθεί δια της στήριξης των πολυπληθών αραβικών ψήφων- και πριν ολοκληρωθούν επιτυχώς οι διαπραγματεύσεις με την ΗΑΔ για το μέλλον της ελληνικής παροικίας στην Αίγυπτο.

2. Είναι γεγονός ότι το Ισραήλ θα μπορούσε ίσως να μην επιδείξει τόση προθυμία να συνδράμει διπλωματικά την Τουρκία ως προς τις επιδιώξεις της στον ΟΗΕ. Άλλωστε, καθ' όλες τις προηγούμενες ψηφοφορίες για το Κυπριακό, η αποχή αποδεικνυόταν για την ισραηλινή διπλωματία η πλέον ενδεδειγμένη λύση. Έτι περαιτέρω, εάν το Ισραήλ επέλεγε την δοκιμασμένη του τακτική να μην λάβει μία 'καθαρή θέση' επί του ζητήματος της Κύπρου, η κυβέρνηση της Άγκυρας θα μπορούσε κάλλιστα να ανεύρει τον κατάλληλο τρόπο για να εξασφαλίσει τη διαμεσολάβηση είτε της Βρετανίας, είτε ακόμα και των Ηνωμένων Πολιτειών - δύο χώρες που

ήταν σε θέση να διαρρήξουν το λατινοαμερικανικό μπλοκ εξίσου αποτελεσματικά, αν όχι αποτελεσματικότερα από το Ισραήλ.

Ωστόσο, το Ισραήλ, κατά την συγκεκριμένη χρονική συγκυρία, είχε έναν δικό του επιπλέον λόγο να μην στηρίξει τις ελληνικές θέσεις για το Κυπριακό:

Παραμονές της επίσημης ανακοίνωσης του σχεδίου Μακμίλλαν, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, εκφράζοντας έμπρακτα τις αμφιβολίες του κατά πόσον η ελληνική κυβέρνηση θα ήταν σε θέση να προβάλει ισχυρές αντιστάσεις στο νέο βρετανικό σχέδιο, έκρινε ότι η διπλωματική στήριξη της ΗΑΔ θα του προσέφερε δυνατότητες περαιτέρω διαπραγματευτικών ελιγμών. Έτσι, αρχές Ιουνίου του 1958, πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στο Κάιρο, απ' όπου η νασσερική ΗΑΔ απέστειλε μηνύματα προς πάσα κατεύθυνση ότι ο Αρχιεπίσκοπος δεν ήταν μόνος. Στις παραινέσεις της ελληνικής κυβέρνησης να μην προβεί σε αυτήν την κίνηση, ο Μακάριος αντέτεινε διερωτώμενος ποια θα ήταν η εναλλακτική που θα πρότειναν οι 'φυσικοί' δυτικοί εταίροι της Ελλάδας για την προάσπιση των ελληνοκυπριακών αιτημάτων – και σε αυτό το κρίσιμο ερώτημα του Μακαρίου, η Αθήνα πράγματι δεν ήταν σε θέση να δώσει σαφείς απαντήσεις.

Ο Μακάριος ήταν ένας από τους πρώτους ξένους ηγέτες που επισκέφθηκαν την Αίγυπτο μετά τη σύσταση της ΗΑΔ. Εκτός όμως από αυτόν τον συμβολισμό, η επίσκεψη Μακαρίου στην αιγυπτιακή πρωτεύουσα συνέπεσε με την ολοένα αυξανόμενη νασσερική επιρροή, η οποία, τον αμέσως επόμενο μήνα, παρ'ολίγον να καταφέρει να ανατρέψει τα φιλοδυτικά καθεστώτα της Ιορδανίας και του Λιβάνου, προκαλώντας την ένοπλη επέμβαση της Βρετανίας και των ΗΠΑ αντίστοιχα. Ο νασσερικός επεκτατισμός προκάλεσε την έντονη ανησυχία του Ισραήλ, που έβλεπε όλα τα χερσαία σύνορά του να κινδυνεύουν να ελέγχονται από τον Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσσερ.

Σε καθαρά κυπριακό επίπεδο, οι Ισραηλινοί είχαν επίγνωση των ισχυρών δεσμών μεταξύ της νασσερικής Αιγύπτου και όλων ανεξαιρέτως των ελληνοκυπριακών ιδεολογικοπολιτικών τάσεων. Προβληματίζονταν όμως ακόμα περισσότερο, όταν Νάσσερ και Σαντάτ συνέδεαν με επίσημες δηλώσεις τους την ασφάλεια της ΗΑΔ με την απαλλαγή της Κύπρου από την βρετανική στρατιωτική παρουσία, χωρίς μάλιστα να αποκλείουν την παροχή βοήθειας οιασδήποτε μορφής προς τους Ελληνοκυπρίους και τον Μακάριο προκειμένου το νησί να αποκτήσει πλήρη ανεξαρτησία.

Οι εγκάρδιες δηλώσεις αλληλεγγύης των Μακαρίου, Νάσσερ και Σαντάτ στο Κάιρο, τον Ιούνιο του 1958, εκλαμβάνονταν από το Ισραήλ ως ακόμα μια ένδειξη των επεκτατικών σχεδίων της ΗΑΔ, που στόχευαν την ισραηλινή εθνική κυριαρχία. Κατά την ισραηλινή συλλογιστική, εάν το καθεστώς Νάσσερ ήταν σε θέση να ελέγξει όχι μόνο τα χερσαία σύνορα του Ισραήλ, αλλά και τα θαλάσσια – τότε το εβραϊκό κράτος θα μετατρεπόταν σε έναν

θύλακα υπό εξαφάνιση, οποτεδήποτε θα το αποφάσιζαν η ΗΑΔ και τα φιλικά προς αυτήν όμορα με το Ισραήλ καθεστώτα.

Ανεξάρτητα λοιπόν, από την επαναπροσέγγιση με την Τουρκία το καλοκαίρι του 1958, ένας επιπρόσθετος λόγος που φαίνεται να ώθησε το Ισραήλ να ανταποκριθεί θετικά στο αίτημα της Άγκυρας για διπλωματική στήριξη στον ΟΗΕ όσον αφορά το Κυπριακό ζήτημα, ήταν η ξεκάθαρη πολιτική στήριξη της ΗΑΔ προς τον Μακάριο και το ενδεχόμενο της νασσερικής δορυφοροποίησης του κυρίαρχου ελληνοκυπριακού στοιχείου στο - σημαντικό από πολλές απόψεις - γειτονικό νησί.

Παραμονές της ψηφοφορίας για το Κυπριακό, τον Δεκέμβριο του 1958, η Μόνιμη Αντιπροσωπεία του Ισραήλ στον ΟΗΕ προσέφερε κάθε δυνατή βοήθεια στην τουρκική διπλωματία, φέρνοντας σε επαφή λατινοαμερικανούς ανώτατους διπλωματικούς αξιωματούχους με τον Τούρκο Υπουργό Εξωτερικών Φατίν Ζορλού, ο οποίος είχε μεταβεί στη Νέα Υόρκη και για αυτόν ακριβώς τον σκοπό. Παράλληλα, οι ισραηλινές αποστολές στις νοτιοαμερικανικές πρωτεύουσες κατέβαλαν προσπάθειες να επηρεάσουν υπέρ των τουρκικών θέσεων τα κατά τόπους Υπουργεία Εξωτερικών και τον Τύπο - χωρίς αυτό να επιτυγχάνεται πάντοτε. Το κύριο επιχείρημα που πρόβαλαν οι Ισραηλινοί, ήταν ότι τα δυτικά συμφέροντα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου θα διασφαλιζόνταν αποτελεσματικότερα από την από την Τουρκία (και όχι από την Ελλάδα), επειδή η κυβέρνηση της Άγκυρας θα ήταν πρόθυμη, ισχυρή και ικανή να ανακόψει τον νασσερικό επεκτατισμό, ο οποίος παρουσιαζόταν ως προπομπός της σοβιετικής διείσδυσης στη Μέση Ανατολή.

Η παρασκηνιακή δραστηριότητα των ισραηλινών διπλωματών υπέρ των τουρκικών θέσεων, φαίνεται να συνέβαλε στη διάσπαση των λατινοαμερικανικών ψήφων, με αποτέλεσμα η ελληνική πλευρά να στερηθεί αρκετές από τις θετικές ψήφους που υπολόγιζε. Παρ' όλα αυτά, θα ήταν υπερβολικό να ειπωθεί ότι η ελληνική διπλωματική αποτυχία στην 13^η σύνοδο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, οφείλεται αποκλειστικά στη σύμπραξη Τουρκίας-Ισραήλ, ή ότι η ισραηλινή διπλωματική διείσδυση ήταν τόσο ισχυρή στις χώρες της Λατινικής Αμερικής, ώστε οι κατά παράδοση ανταποικιακές αυτές χώρες να παρεκκλίνουν των επί σειρά ετών σταθερών ιδεολογικών τους επιλογών.

Σύμφωνα με τις ισραηλινές διπλωματικές εκθέσεις, οι απόψεις Αβέρωφ, όπως φέρονταν να είχαν διατυπωθεί περί «*δεσμευμένης ανεξαρτησίας της Κύπρου*» και «*παραμονής sine die στρατιωτικών δυνάμεων της Βρετανίας ή άλλων χωρών-μελών του ΝΑΤΟ*», μάλλον προβλημάτισαν τις κατά παράδοση ανταποικιακές χώρες της Λατινικής Αμερικής. Ανεξάρτητα όμως από αυτό το δεδομένο, Βρετανία και ΗΠΑ δεν είχαν παραλείψει να ασκήσουν την ισχυρή τους παρασκηνιακή επιρροή, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί ανάλογα η συντριπτική πλειοψηφία των αραβικών ψήφων. Ενδεικτικό ήταν ότι από το σύνολο των χωρών-μελών του Αραβικού Συνδέσμου -στη στήριξη των οποίων φερόταν να προσβλέπει η Αθήνα-, εν

τέλει μόνο η ΗΑΔ και η φιλονασσαρική Υεμένη παρέμειναν πιστές στις δεσμεύσεις τους έναντι της Ελλάδας.

Η ισραηλινή εξωτερική πολιτική και η Κύπρος της Μεταβατικής Περιόδου (Φεβρουάριος 1958 – Αύγουστος 1960)

Τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας του 1958 στον ΟΗΕ για το Κυπριακό, άνοιξαν το δρόμο για τις απ' ευθείας διαπραγματεύσεις μεταξύ της Βρετανίας, της Τουρκίας και της Ελλάδας, με την τελευταία αποδυναμωμένη διπλωματικά. Τον Φεβρουάριο του 1959 υπεγράφησαν οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, δια των οποίων η Κύπρος αποκτούσε την ανεξαρτησία της. Η ισραηλινή περιφερειακή πολιτική καλείτο να προσαρμοσθεί στα νέα δεδομένα.

Κατ' αρχάς, το Ισραήλ πολύ γρήγορα διαπίστωσε ότι η Τουρκία δεν επρόκειτο να τηρήσει την υπόσχεσή της να αποκαταστήσει τις διμερείς διπλωματικές σχέσεις μετά από την παρασκηνιακή του διπλωματική συνδρομή στον ΟΗΕ. Το Ισραήλ συνειδητοποιούσε ότι ο πραγματικός λόγος της τεχνητής διατήρησης της διπλωματικής ψυχρότητας με την Τουρκία ήταν οι σχέσεις της Άγκυρας με τον αραβικό κόσμο και όχι τόσο η πρόθεση να συσπειρωθούν οι αραβικές ψήφοι υπέρ των τουρκικών θέσεων για το Κυπριακό. Αναμενόμενη ήταν και η στάση της Αθήνας, η οποία, αν και εκείνη υποστήριζε προσχηματικά ότι ο κύριος λόγος που δεν προβαίνει στην *de jure* αναγνώριση του Ισραήλ ήταν η εξασφάλιση της αραβικής στήριξης στον ΟΗΕ, ουσιαστικά ήταν εγκλωβισμένη από τις αδιόρατες προθέσεις της ΗΑΔ για την τύχη του παροικιακού ελληνισμού στην Αίγυπτο.

Παρ' όλα αυτά όμως, η θετική για την ισραηλινή διπλωματία εξέλιξη συνίστατο στη διαβεβαίωση τόσο της Αθήνας όσο και της Άγκυρας ότι δεν επρόκειτο να επηρεάσουν αρνητικά το ανεξάρτητο κυπριακό κράτος να συστήσει πλήρεις διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ. Η στάση αυτή της Τουρκίας θεωρείτο αυτονόητη, ως επακόλουθο της μυστικής επαναπροσέγγισης του Αυγούστου του 1958. Απεναντίας, οι Ισραηλινοί εκπλήσσονταν ευχάριστα από τη στάση του Υπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας, Ευάγγελου Αβέρωφ, ο οποίος υπερθεμάτιζε ως προς το ζήτημα της σύστασης ομαλών διπλωματικών σχέσεων μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Ισραήλ, λέγοντας ότι *«θα ήταν προτιμότερο να αντιμετωπισθεί άπαξ ένα κύμα οργής των Αράβων, παρά μία χρόνια ασθένεια, αργότερα»*. Ο Αβέρωφ διαβεβαίωνε επίσης, ότι είχε συμβουλευσει τον Μακάριο να μην μεταθέσει 'εν ευθέτω χρόνω' τη σύσταση διπλωματικών σχέσεων με το Ισραήλ, για να μην υποστεί και η Κυπριακή Δημοκρατία τις ίδιες δυσχέρειες που αντιμετώπιζε η ελληνική διπλωματία, όσον αφορά τη θέση που φερόταν αναγκασμένη να τηρεί ως προς την χρόνια αραβοϊσραηλινή διένεξη.

Παρά τις διαβεβαιώσεις της Αθήνας και της Άγκυρας, οι Ισραηλινοί δεν θεωρούσαν τίποτα αυτονόητο όσον αφορά τη διατήρηση της διπλωματικής τους παρουσίας στην ίδια την Κύπρο. Ενώ οι Φαζίλ Κιουτσούκ και Ραούφ Ντενκτάς τάσσονταν με σαφήνεια υπέρ της σύστασης διπλωματικών

σχέσεων μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Ισραήλ, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος φερόταν να δηλώνει τον Ιούλιο του 1959 στην ευρείας κυκλοφορίας αμερικανική εφημερίδα Washington Star, ότι η Κύπρος θα πρέπει να εξασφαλίσει τη σύμφωνη γνώμη της ΗΑΔ και του αραβικού κόσμου προτού προχωρήσει σε μία τέτοια κίνηση. Όπως ήταν φυσικό, αυτή η στάση θορύβησε την ισραηλινή διπλωματία. Παράλληλα, οι Ισραηλινοί συνειδητοποιούσαν ότι αφ' ενός η Βρετανία δεν έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις ισραηλινές επιδιώξεις, έχοντας επικεντρωθεί στο ζήτημα των όρων της στρατιωτικής της παρουσίας στο νησί και αφ' ετέρου οι Ηνωμένες Πολιτείες έδειχναν απρόθυμες να παρέμβουν ενεργά υπέρ των ισραηλινών συμφερόντων, επειδή και εκείνες έθεταν σε πρώτη προτεραιότητα την διασφάλιση της δικής τους παρουσίας στο νησί.

Το Ισραήλ, επιχειρώντας μία πρώτη ανάγνωση της νέας κυπριακής πολιτικής πραγματικότητας, διαπίστωνε ότι ο μόνος παράγοντας στον οποίον θα μπορούσε να στηριχθεί ανεπιφύλακτα ήταν η τουρκοκυπριακή κοινότητα και κυρίως - αν όχι αποκλειστικά - στο δικαίωμα βέτο του Τουρκοκύπριου Αντιπροέδρου, σε περίπτωση που ο Πρόεδρος Μακάριος θα αρνείτο την ισότιμη διπλωματική παρουσία στην Κύπρο των αραβικών χωρών και του Ισραήλ και την, συνεπεία αυτής, αναβάθμιση σε Πρεσβεία του Γενικού Προξενείου του Ισραήλ - που ήδη λειτουργούσε στη Λευκωσία, από τις 28 Αυγούστου του 1950 και εντεύθεν -.

Ωστόσο, σύμφωνα με τις ισραηλινές εκτιμήσεις, δεν είχε ακόμα αποφευχθεί ο κίνδυνος της νασσερικής δορυφοροποίησης του μοναδικού μη-αραβικού κράτους της περιοχής, με το οποίο μάλιστα το Ισραήλ μοιραζόταν κοινά θαλάσσια σύνορα. Εάν ένα τέτοιο ενδεχόμενο δεν θα μπορούσε να αποφευχθεί, τότε τα μέχρι πρότινος 'ανοικτά' κυπριακά λιμάνια και αεροδρόμια που ήλεγχαν οι βρετανικές αποικιοκρατικές Αρχές, θα έκλειναν για τις ισραηλινές αγορές, ως απόρροια της νασσερικής επιρροής στην - κατ' όνομα μόνο - ανεξάρτητη Κύπρο. Τα πρώτα σημάδια δεν ήταν καθόλου ενθαρρυντικά, καθότι ο Μακάριος απέτρεπε τους Υπουργούς της Μεταβατικής Κυβέρνησης να μεταβούν στο Ισραήλ, ενώ την ίδια στιγμή επίσημες Κυπριακές αντιπροσωπείες, στις οποίες συμμετείχαν και Υπουργοί -Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι- πραγματοποιούσαν επίσημες επαφές με κυβερνητικούς και οικονομικούς παράγοντες στο Κάιρο και στη Βηρυτό. Οι ανησυχίες των Ισραηλινών αυξάνονταν, καθώς έθεταν στον εαυτό τους το ερώτημα έως ποίου σημείου θα μπορούσε να φθάσει μία ενδεχόμενη δυσαρέσκεια των Ελληνοκυπρίων ή και του Μακαρίου προσωπικά, δεδομένου ότι είχε ήδη γίνει γνωστή η παρασκηνιακή βοήθεια του Ισραήλ προς την Τουρκία κατά την ψηφοφορία στον ΟΗΕ τον Δεκέμβριο του 1958. Το δυσάρεστο εκείνο περιστατικό που σκίαζε τις σχέσεις Ελληνοκυπρίων-Ισραήλ δεν ετέθη επί τάπητος, ούτε κατά τη διάρκεια της Μεταβατικής Περιόδου, ούτε αργότερα. Η σκιά όμως εκείνη, του Δεκεμβρίου του 1958, στην πραγματικότητα δεν ξεχάστηκε ποτέ από κανέναν.

Χρειάστηκε αρκετός χρόνος για να κατανοήσει η ισραηλινή πλευρά ότι ο Μακάριος κατά τη διάρκεια της μακράς και δύσκολης Μεταβατικής Περιόδου – από την υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου τον Φεβρουάριο του 1959, έως και την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας στις 16 Αυγούστου 1960 – κατέβαλε ειλικρινείς προσπάθειες για να μπορέσει να βαδίσει πάνω στο τεντωμένο σκοινί της αραβοϊσραηλινής διελκυστίνδας, προσπαθώντας να κρατήσει την Κυπριακή Δημοκρατία, αλλά και τον εαυτό του, όσο το δυνατόν πιο μακριά από την χρόνια διένεξη. Από την άλλη πλευρά, οι Ισραηλινοί σύντομα συνειδητοποίησαν ότι ήταν υποχρεωμένοι να προσαρμοστούν στον συγκεντρωτικό τρόπο λήψεως αποφάσεων του Μακαρίου, όταν σταδιακά διαπίστωναν πως πολύ λίγα κοινά σημεία είχαν με την αντιμακαριακή αντιπολίτευση της Δεξιάς, κύριος εκφραστής της οποίας ήταν ο Δήμαρχος Λευκωσίας Θεμιστοκλής Δέρβης, ή με το κομμουνιστικό ΑΚΕΛ. Έτσι, η ισραηλινή πλευρά επέδειξε συγκαταβατικότητα ως προς την απόφαση του Μακαρίου, σύμφωνα με την οποία κανείς Υπουργός της Μεταβατικής Κυβέρνησης δεν θα μετέβαινε στο Ισραήλ προτού ανακηρυχθεί επίσημα η ανεξαρτησία της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ την ίδια στιγμή δεν αποθαρρύνονταν οι επαφές Ισραηλινών αξιωματούχων με Κυπρίους ομολόγους τους στην Κύπρο, προκειμένου οι υπό σύσταση κυπριακές δημόσιες υπηρεσίες να υιοθετήσουν χρήσιμα παραδείγματα από την αντίστοιχη ισραηλινή κρατική μηχανή. Έτι περαιτέρω – ενώ αντίστοιχη άτυπη απαγόρευση δεν ίσχυε για τις επίσημες ή ανεπίσημες ελληνοκυπριακές αντιπροσωπείες που μετέβαιναν στην Αίγυπτο, στο Λίβανο ή τη Συρία -, παρ’ όλα αυτά στη σύνθεση των αντιπροσωπειών εκείνων περιλαμβάνονταν άτομα της εμπιστοσύνης του Μακαρίου, που φρόντιζαν να θέτουν την κατάλληλη στιγμή τα κατάλληλα όρια στις αραβικές αξιώσεις που στόχευαν στην υπέρμετρη δέσμευση της Κύπρου έναντι του αραβικού κόσμου σε οικονομικό, πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο.

Το εγχείρημα της τήρησης των ορθών ισορροπιών μεταξύ του Ισραήλ, της ΗΑΔ και του Λιβάνου εκ μέρους του Μακαρίου και των συνεργατών του δεν ήταν εύκολο, όχι μόνο λόγω της απειρίας που εν πολλοίς χαρακτήριζε τα πρόσωπα που είχαν ορισθεί να μετέχουν στην Μεταβατική Κυβέρνηση, αλλά και λόγω των δεσμεύσεων που οι εκπρόσωποι της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας είχαν αναλάβει έναντι του ισραηλινού παράγοντα, ακολουθώντας πάντοτε κατά γράμμα τις οδηγίες της Άγκυρας. Αξίζει επίσης να επισημανθεί ότι η ισραηλινή πλευρά καλείτο να τηρεί αποστάσεις ασφαλείας ακόμα και από την έντονη προθυμία των Τουρκοκυπρίων να συσφίξουν όσο το δυνατόν περισσότερο τους δεσμούς τους με το Ισραήλ – γεγονός το οποίο επετεύχθη σε μεγάλο βαθμό χάρη στη συνετή διαχείριση της πραγματικότητας εκ μέρους του ισραηλινού Προξένου – και μετέπειτα πρώτου Πρέσβη του Ισραήλ στην Κύπρο -, Ζεέβ Λεβίν. Η εκ μέρους των Ισραηλινών τήρηση των προσχημάτων υπήρξε μία επιλογή συνειδητή, υπό την έννοια ότι δεν θα έπρεπε να δοθεί η εντύπωση στην Κύπρο πως το Ισραήλ στήριζε την τουρκοκυπριακή μειοψηφία έναντι της ελληνοκυπριακής πλειοψηφίας, η οποία εν τέλει ήταν εκείνη που θα

καθόριζε αποφασιστικά τη φυσιογνωμία του νέου κράτους και συγχρόνως ήλεγχε απόλυτα την οικονομία του νησιού. Ήταν άλλωστε γνωστό ότι η ισραηλινή οικονομική διείσδυση κατά τη διάρκεια της Αγγλοκρατίας ήταν συνυφασμένη με την βρετανική κρατική μηχανή, και μία απλή αφορμή επικοινωνιακού χαρακτήρα ίσως ήταν αρκετή για να δημιουργήσει δυσάρεστες ιστορικές αναγωγές.

Σε ό,τι αφορούσε τη θέση της Κύπρου ως προς την αραβοϊσραηλινή διένεξη, η ισραηλινή στάση ήταν σαφώς περισσότερο διαλλακτική σε σχέση με την αντίστοιχη αιγυπτιακή ή λιβανική. Καθ' όλη τη διάρκεια της Μεταβατικής Περιόδου, η ΗΑΔ και ο Λίβανος τόνιζαν με κάθε ευκαιρία, τόσο στον Μακάριο όσο και σε κάθε Κύπριο αξιωματούχο ή επιχειρηματία, ότι η Κυπριακή Δημοκρατία θα έπρεπε να επιλέξει *«ποιανού την φιλία τιμά»*, αξιώνοντας την διακοπή κάθε επαφής της Λευκωσίας με το Τελ Αβίβ σε κάθε επίπεδο. Αντιθέτως, πάγια τακτική του ισραηλινού Υπουργείου Εξωτερικών ήταν να μην απαιτεί από την κυπριακή ηγεσία να επιλέξει κατά τρόπο αφοριστικό σε ποιο περιφερειακό στρατόπεδο θα ανήκει – ίσως επειδή βασίμως πιθανολογείτο ότι οι Ελληνοκύπριοι θα είχαν κάθε λόγο να επιλέξουν την νασσερική Αίγυπτο, όχι μόνο λόγω συναισθηματικών και οικονομικών δεσμών, αλλά και για να διατηρηθεί η εκεί ελληνοκυπριακή παροικία -. Ωστόσο, οι Ισραηλινοί αξίωναν να διατηρούν στην Κύπρο ισόβαθμη διπλωματική εκπροσώπηση, αντίστοιχη με εκείνην των αραβικών χωρών – και ως προς αυτό το ζήτημα, η ισραηλινή διπλωματία ήταν ανυποχώρητη. Προκειμένου μάλιστα, να επιβεβαιωθούν οι προφορικές δεσμεύσεις του Μακαρίου, της Αθήνας, του Λονδίνου, της Ουάσινγκτον, αλλά και της Άγκυρας (η τελευταία μάλιστα, διαβεβαίωνε ότι ο Τουρκοκύπριος Αντιπρόεδρος θα ασκούσε βέτο σε περίπτωση που ο Μακάριος αποφάσιζε να ενδώσει στις αξιώσεις της ΗΑΔ και του Λιβάνου), το Ισραήλ κινήθηκε ακόμα και πέραν της καθαρά διπλωματικής οδού: Το ισραηλινό Υπουργείο Εξωτερικών ήρθε σε επαφή με τον ελληνοαμερικανό πολυεκατομμυριούχο Σπύρο Σκούρα, ζητώντας του να μεταβεί από τις ΗΠΑ, όπου ήταν εγκατεστημένος, στη Λευκωσία με σκοπό να συναντήσει αυτοπροσώπως τον Μακάριο, με τον οποίο διατηρούσε φιλικές σχέσεις. Πράγματι ο Σκούρας συναντήθηκε με τον Μακάριο παραμονές της 19.2.1960, ημερομηνία που επρόκειτο αρχικά να ανακηρυχθεί επίσημα η ανεξαρτησία της Κύπρου, με αποκλειστικό σκοπό να ενημερώσει τους Ισραηλινούς περί των αληθών προθέσεων του Αρχιεπισκόπου. Στη συνάντηση εκείνη, ο Κύπριος ηγέτης διαβεβαίωσε ότι δεν θα πρόβαλε προσκόμματα στη σύσταση πλήρων διπλωματικών σχέσεων μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Ισραήλ. Η «Επιχείρηση 'Σκούρας'», όπως χαρακτηριστικά αναγράφεται στις ισραηλινές υπηρεσιακές αναφορές, επαναλήφθηκε λίγα εικοσιτετράωρα πριν την 16^η Αυγούστου 1960 - ημερομηνία κατά την οποία ανακηρύχθηκε επίσημα η ανεξαρτησία της Κυπριακής Δημοκρατίας – όταν διαπιστώθηκε ότι ο Μακάριος άρχισε και πάλι να αμφιταλαντεύεται εάν θα ήταν σκόπιμο να συσταθούν άμεσα οι διμερείς διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ και κατά πόσον αυτή η εξέλιξη θα έβλαπτε ανεπανόρθωτα τις σχέσεις του με τον Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσσερ. Αυτή τη φορά, για καθαρά πρακτικούς λόγους, στη Λευκωσία μετέβη ο

συνονόματος ανιψιός του – επίσης επιχειρηματίας – που διέμενε στην Αθήνα, και συναντήθηκε με τον Μακάριο, ο οποίος διαβεβαίωσε εκ νέου ότι δεν θα υπάρξει οιαδήποτε επιπλοκή εκ μέρους του στο ζήτημα της σύστασης διπλωματικών σχέσεων με το Ισραήλ.

Τέλος, μία δευτερεύουσα πτυχή των ευαίσθητων ισορροπιών μεταξύ Ισραήλ και αραβικού κόσμου στην Κύπρο της Μεταβατικής Περιόδου αποτέλεσε ο τρόπος που αντιμετωπίσθηκε το επίμονο αίτημα του Λιβάνου να αναγνωρισθούν οι Μαρωνίτες ως εθνική 'λιβανική/αραβική' κοινότητα της Κύπρου, με διακριτή εκπροσώπηση τόσο στη Βουλή των Αντιπροσώπων όσο και σε μία από τις δύο Κοινοτικές Συνελεύσεις, με ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις, ανάλογες με εκείνες που όριζαν το καθεστώς των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων, οι οποίες μεταξύ άλλων φέρονταν να επιδιώκουν έως και τη διδασκαλία της αραβικής γλώσσας στα κυπριακά σχολεία. Οι επανειλημμένες κινήσεις τόσο του Προξενείου του Λιβάνου στη Λευκωσία όσο και του Αρχιεπισκόπου των Μαρωνιτών, που είχε την έδρα του στον Λίβανο, προκάλεσαν τον προβληματισμό όλων των άμεσα εμπλεκόμενων μερών - του Προέδρου Μακαρίου, του Αντιπροέδρου Κιουτσούκ, της Άγκυρας και της Αθήνας - τη στιγμή μάλιστα που οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου είχαν ήδη υπογραφεί, πλην όμως, το τελικό κείμενο του Κυπριακού Συντάγματος δεν είχε ακόμα οριστικοποιηθεί. Οι Ισραηλινοί παρακολουθούσαν με συγκρατημένη ανησυχία τις λιβανικές προσπάθειες να παγιωθεί συνταγματικά ένας μόνιμος αραβικός (και ως εκ τούτου, αντι-ισραηλινός) παράγοντας στο κυπριακό πολιτικό σύστημα. Το Ισραήλ ενέτασσε τις λιβανικές επιδιώξεις στους γενικότερους σχεδιασμούς της ΗΑΔ να θέσει την Κύπρο υπό αραβική σφαίρα επιρροής.

Ενώ η ισραηλινή διπλωματία παρακολουθούσε αμήχανα την έκβαση των λιβανικών προσπαθειών, με ανάμικτα αισθήματα έκπληξης αλλά και ικανοποίησης διαπίστωνε ότι, τόσο ο Μακάριος, όσο και ο Κιουτσούκ, καθένας με τον δικό του τρόπο και για τους δικούς του λόγους, απέκρυσαν κάθε απόπειρα μεταβολής του δικαιοδικού πολιτειακού status quo, το οποίο είχε διαμορφωθεί με πολύ κόπο και ύστερα από ποικίλες αμφιταλαντεύσεις. Σημαντικοί αρωγοί στις - φαινομενικά αντικρουόμενες, πλην όμως κατά πιθανότητα ασυναίσθητα εναρμονισμένες - κινήσεις των Μακαρίου και Κιουτσούκ αποδείχθηκαν τόσο οι εύσημα εκπεφρασμένες αντιρρήσεις της Άγκυρας, όσο και η συμπεφωνημένη σιγή των Αθηνών. Η απόκρουση της επιδίωξης του Λιβάνου να διεισδύσει στις λεπτές πολιτειακές ισορροπίες του νεοσύστατου ανεξάρτητου κυπριακού κράτους, απεδείκνυε στο Ισραήλ ότι εκτός από τις αναμενόμενες αντιστάσεις των Τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας - τελικά, το ενδεχόμενο μιας αραβικής δορυφοροποίησης της Κύπρου έβρισκε αντίθετες τόσο την διακυβέρνηση Μακαρίου όσο και την κυβέρνηση των Αθηνών.

Αποτίμηση

Η ισραηλινή εξωτερική πολιτική ως προς το Κυπριακό πρόβλημα, με κριτήριο τις εκάστοτε προτεραιότητές της, διακρίνεται στις εξής χρονικές υποπεριόδους:

i) 1946-1949: Η πρώτη γνωριμία των Ισραηλινών με την κυπριακή πραγματικότητα πραγματοποιήθηκε κατά την τριετία 1946-1949, περίοδο κατά την οποία Εβραίοι μετανάστες που ήθελαν να εγκατασταθούν μόνιμα στην Παλαιστίνη και μετέπειτα να στρατολογηθούν στις νεοσύστατες ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις, κρατούνταν σε βρετανικά στρατόπεδα που είχαν δημιουργηθεί ειδικά για αυτόν το σκοπό πλησίον της Αμμοχώστου, στις περιοχές Καράολος, Δεκέλεια και Ξυλοτύμπου. Πέρα από το γεγονός ότι η απελευθέρωση των Εβραίων κρατουμένων της Κύπρου αποτέλεσε μία από τις πρώτες διπλωματικές μάχες που διεξήγαγε το Ισραήλ έναντι της αποικιοκρατικής Βρετανίας, η ισραηλινή κοινή γνώμη και το επίσημο ισραηλινό κράτος είχαν την ευκαιρία να κατανοήσουν εκ του σύνεγγυς το αίτημα των Ελλήνων της Κύπρου για Ένωση με την Ελλάδα, επ' ευκαιρία της βοήθειας που παρείχαν Ελληνοκύπριοι προς τα στελέχη των ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων, που αποβιβάζονταν λάθρα στο νησί με σκοπό να εκπαιδεύσουν τους στρατεύσιμους Εβραίους κρατουμένους, γυναίκες και άνδρες, προκειμένου να είναι έτοιμοι προς στρατολόγηση στις ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις αμέσως μετά την μετάβασή τους στο Ισραήλ, καθότι μαινόταν ήδη ο Α΄ Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος. Για τους Εβραίους κρατουμένους στην Κύπρο, αλλά και για την ισραηλινή κοινή γνώμη που παρακολουθούσε με μεγάλο ενδιαφέρον τα τεκταινόμενα στο νησί, είχε γίνει συνείδηση ότι η Κύπρος ήταν απόλυτα συνυφασμένη με τον Ελληνισμό. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα οικεία δημοσιεύματα του ισραηλινού Τύπου, εκλαμβάνονταν ως αυτονόητο το αίτημα των Ελληνοκυπρίων να απαλλαγούν από την βρετανική αποικιοκρατία και να ενωθούν με την Ελλάδα.

ii) 1950-1957: Κατά την περίοδο 1950-1957, η ισραηλινή διπλωματία έκρινε τα τεκταινόμενα στην Κύπρο κατ' αρχήν υπό το πρίσμα της αναγκαιότητας εμβάθυνσης της περιφερειακής συνεργασίας του Ισραήλ με την Βρετανία και την Τουρκία. Παρά το ότι αναγνωρίζονταν οι προφανείς ιστορικές αναγωγές ανάμεσα στον αντιαποικιακό αγώνα των Κυπρίων και στον αντίστοιχο αγώνα των Εβραίων κατά των Βρετανών στην Παλαιστίνη, οι επιπτώσεις για την ισραηλινή ασφάλεια θα ήταν τεράστιες σε περίπτωση αποχώρησης των Βρετανών από το γειτονικό νησί. Οι ψυχρές σχέσεις Ισραήλ-Ελλάδας και η ελληνική φιλοαραβική στάση στα διεθνή fora δεν άφηναν περιθώρια αμφιβολιών. Ο Υπουργός Εξωτερικών, Μοσέ Σαρέτ, τασσόταν κατά της ιδέας της Ένωσης. Αντιθέτως, η Γκόλντα Μείρ, που διαδέχθηκε τον Σαρέτ τον Ιούνιο του 1956, εξέταζε σοβαρά το ενδεχόμενο να υποστηριχθούν οι ελληνικές θέσεις. Ωστόσο, η διπλωματική απομόνωση που αντιμετώπιζε το Ισραήλ αμέσως μετά την Κρίση του Σουέζ δεν άφηνε

περιθώριο στο ισραηλινό Υπουργείο Εξωτερικών να προβεί σε οιαδήποτε κίνηση που θα δυσαρεστούσε την Βρετανία, έστω και κατ' ελάχιστον.

Από την άλλη πλευρά, κατά την περίοδο 1955-1957, η Τουρκία, ενθαρρυνόμενη από τη Δύση, χρησίμευε ως πόλος συσπείρωσης των φιλοδυτικών αραβικών καθεστώτων, με αποτέλεσμα οι σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ να διάγουν περίοδο ψυχρότητας. Ως εκ τούτου, στις εκάστοτε ψηφοφορίες για το Κυπριακό στον ΟΗΕ κατά την περίοδο 1954-1957, το Ισραήλ διατηρούσε στάση θετικής ουδετερότητας ως προς τις βρετανικές θέσεις. Παράλληλα όμως, η ισραηλινή διπλωματία φρόντιζε να μην δυσαρεστεί την τουρκική πλευρά, αλλά και να μην αποκλείσει το ενδεχόμενο αναβάθμισης των σχέσεων με την Ελλάδα – παρότι κάτι τέτοιο δεν διαφαινόταν να συμβαίνει στο άμεσο μέλλον.

iii) 1958: Το έτος 1958 ήταν καταλυτικής σημασίας για τη στάση του Ισραήλ ως προς το Κυπριακό πρόβλημα. Το ενδεχόμενο εξάπλωσης του νασσερισμού στις γειτονικές αραβικές χώρες και η διάλυση του τουρκοϊρακινού συμφώνου συνεργασίας ώθησε την ισραηλινή διπλωματία να επαναπροσεγγίσει την Τουρκία, με αποτέλεσμα τον Αύγουστο του 1958 να μεταβεί υπό άκρα μυστικότητα ο Μπεν-Γκουριόν στην Άγκυρα για να υπογράψει με τον Τούρκο ομόλογό του, Αντνάν Μεντερές, μυστική συμφωνία συμμαχίας, το πλήρες περιεχόμενο της οποίας παραμένει απόρρητο. Από τις ισραηλινές υπηρεσιακές αναφορές προκύπτει ότι τότε τέθηκε για πρώτη φορά το Κυπριακό πρόβλημα στο επίκεντρο των τουρκοϊσραηλινών σχέσεων. Συγκεκριμένα, η Τουρκία ζήτησε από το Ισραήλ να ασκήσει την επιρροή του στις χώρες της Λατινικής Αμερικής, προκειμένου να στηρίξουν τις τουρκικές θέσεις για το Κυπριακό στην επερχόμενη 13^η σύνοδο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, και όχι τις ελληνικές – που κατά παράδοση στήριζαν τα προηγούμενα χρόνια. Ως αντάλλαγμα, η Τουρκία υποσχέθηκε στο Ισραήλ ότι οι διμερείς διπλωματικές σχέσεις θα ομαλοποιούνταν και ότι ο Τούρκος Πρέσβης που είχε ανακληθεί από το Τελ Αβίβ τον Νοέμβριο του 1956 θα επέστρεφε στη θέση του.

Το Ισραήλ ανταποκρίθηκε στο τουρκικό αίτημα, και με συντονισμένες κινήσεις σε συνεργασία με το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, η συντριπτική πλειοψηφία των λατινοαμερικανικών χωρών δεν στήριξε το ελληνικό σχέδιο απόφασης που είχε υποβληθεί στην Επιτροπή, ούτε το σχέδιο απόφασης που είχε προταθεί από την Ινδία και ικανοποιούσε την Ελλάδα. Η ισραηλινή διπλωματία τάχθηκε εμπράκτως υπέρ των τουρκικών θέσεων στο Κυπριακό, προσβλέποντας στην πλήρη ομαλοποίηση των διπλωματικών σχέσεων με την Τουρκία, στα πλαίσια της γενικότερης τουρκοϊσραηλινής επαναπροσέγγισης που συμφωνήθηκε τον Αύγουστο του 1958. Ωστόσο, τα αποτελέσματα της 13^{ης} συνόδου του ΟΗΕ αποδείχθηκαν πολύ σημαντικά για την έκβαση του Κυπριακού, καθότι άνοιξαν το δρόμο για τις τριμερείς απ' ευθείας διαπραγματεύσεις μεταξύ Βρετανίας-Τουρκίας-Ελλάδας και την υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου τον Φεβρουάριο του 1959. Η επιλογή των Ισραηλινών να στηρίξουν

παρασκηνιακά την Τουρκία κατά τη σημαντική εκείνη συγκυρία, δημιούργησε μία σκιά, η οποία για δεκαετίες επέπρωτο να βαραίνει τις σχέσεις του Ισραήλ με την Ελλάδα και τους Ελληνοκυπρίους, που είχαν πληροφορηθεί τις κοινές τουρκοϊσραηλινές μεθοδεύσεις.

Η υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου ικανοποίησε την ισραηλινή πλευρά για ποικίλους λόγους: Ο διακανονισμός που επετεύχθη εξασφάλισε την παραμονή των βρετανικών στρατευμάτων στην Ανατολική Μεσόγειο. Επιπροσθέτως, η πολιτική λύση στην Κύπρο προήλθε από απ' ευθείας διαπραγματεύσεις – γεγονός το οποίο ενίσχυε το πάγιο τότε ισραηλινό επιχείρημα, ότι δηλαδή η αραβοϊσραηλινή διένεξη μπορεί να επιλυθεί μόνο με απ' ευθείας συνομιλίες με τις αραβικές χώρες, και όχι δια της λογικής των πλειοψηφιών του ΟΗΕ. Δεδομένου ότι απ' ενός ορίσθηκε πως ο Τουρκοκύπριος Αντιπρόεδρος έχει δικαίωμα βέτο επί ζητημάτων που άπτονταν των διεθνών σχέσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας, απ' ετέρου ότι η Τουρκοκυπριακή Κοινότητα ακολουθούσε πιστά τις οδηγίες της Άγκυρας – το Ισραήλ αποκτούσε ένα σίγουρο κανάλι επικοινωνίας με το νέο μη-αραβικό όμορο κράτος της περιοχής. Έτι περαιτέρω, οι υπερεξουσίες του Τουρκοκυπρίου Αντιπροέδρου θα ανέκοπταν τυχόν φιλοαραβικές τάσεις των Ελληνοκυπρίων και της κυβέρνησης της Αθήνας, με αποτέλεσμα ο κίνδυνος νασσερικής δορυφοροποίησης του νησιού να απομακρύνεται σημαντικά. Συνεπεία των ανωτέρω, απομακρυνόταν ο κίνδυνος αποκλεισμού των ισραηλινών πλοίων και αεροπλάνων από τα κοντινά κυπριακά λιμάνια και αεροδρόμια, και έτσι δεν θα παρεμποδίζονταν οι ισραηλινές εισαγωγές και εξαγωγές, όχι μόνο από και προς την Κύπρο αλλά και με το εξωτερικό εν γένει. Τέλος, δια των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου ιδρυόταν η Κυπριακή Δημοκρατία, ένα ακόμα μη-αραβικό κράτος της Νοτιοανατολικής Μεσογείου που συνόρευε με το Ισραήλ και υιοθετούσε δυτικοευρωπαϊκές πολιτειακές και οικονομικές δομές – απόλυτα συμβατές με το ισραηλινό πολιτικό, πολιτειακό και πολιτισμικό περιβάλλον. Ωστόσο, απαραίτητη προϋπόθεση για να ισχύσουν τα ως άνω δεδομένα επ' ωφελεία των ισραηλινών περιφερειακών συμφερόντων, ήταν η σύσταση πλήρων και ομαλών διπλωματικών σχέσεων μεταξύ του Ισραήλ και του ανεξάρτητου κυπριακού κράτους.

iv) 1959-1960: Κατά τη διάρκεια της Μεταβατικής Περιόδου (Φεβρουάριος 1959 – Αύγουστος 1960) το Ισραήλ καλείτο να διασφαλίσει τη συνέχεια της επίσημης διπλωματικής του παρουσίας στην Κύπρο. Όλες οι άμεσα εμπλεκόμενες χώρες (Βρετανία, Τουρκία, Ελλάδα) ως επίσης και οι ΗΠΑ διαβεβαίωναν τους Ισραηλινούς ότι στήριζαν τη σύσταση των διπλωματικών σχέσεων Κύπρου-Ισραήλ και ότι θα ήταν απίθανο ο Μακάριος να φέρει αντιρρήσεις ως προς αυτό το ζήτημα. Από πρακτικής απόψεως, ο μοναδικός σύμμαχος των ισραηλινών επιδιώξεων στο νησί ήταν η Τουρκοκυπριακή Κοινότητα, η οποία, λόγω των συνταγματικών εξουσιών του Αντιπροέδρου, ήταν σε θέση να αποτρέψει τον Μακάριο από το να υποκύψει στις αντι-ισραηλινές αραβικές πιέσεις.

Ωστόσο, η αινιγματική στάση που επεδείκνυε ο Μακάριος προβλημάτιζε σοβαρά το Ισραήλ όχι μόνο λόγω των ισχυρών δεσμών που είχε αναπτύξει με το νασσερικό καθεστώς κατά τα προηγούμενα χρόνια, αλλά και εξ αιτίας του ενδεχομένου να θελήσει να καταστήσει την ανεξάρτητη πλέον Κύπρο, «δορυφόρο» της ΗΑΔ. Παράλληλα, τόσο ο Λίβανος, όσο και η ΗΑΔ καθιστούσαν ολοένα και περισσότερο έντονη την παρουσία τους στο νησί, ενισχύοντας τη συχνότητα των επαφών τους με Ελληνοκύπριους Υπουργούς της Μεταβατικής Κυβέρνησης και σημαντικούς παράγοντες που επηρέαζαν την οικονομική και επιχειρηματική ζωή στο νησί. Οι αραβικές κινήσεις επικεντρώνονταν όχι μόνο στην ενίσχυση των πολιτικών και οικονομικών σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία, αλλά αξίωναν να διακοπούν εντελώς οι ισραηλινοκυπριακές επαφές σε κάθε τομέα. Ανώτατοι αξιωματούχοι της Αιγύπτου και του Λιβάνου έθεταν στην ελληνοκυπριακή πλευρά το δίλημμα να επιλέξει μεταξύ Ισραήλ και αραβικού κόσμου, δημιουργώντας εύλογη νευρικότητα τόσο στον Μακάριο όσο και στην ισραηλινή πολιτική ηγεσία. Οι αόριστες αραβικές προειδοποιήσεις είχαν πράγματι προκαλέσει δυσκολίες στους Ισραηλινούς ως προς τον τρόπο που θα έπρεπε να προσεγγίσουν τον ελληνοκυπριακό παράγοντα. Ήταν σαφές ότι η ΗΑΔ και ο Λίβανος δεν ήταν σε θέση να αποτρέψουν το Ισραήλ να αναγνωρίσει την Κυπριακή Δημοκρατία. Ωστόσο, εάν ο Μακάριος δεν συγκατετίθετο στην αναβάθμιση σε Πρεσβεία του Γενικού Προξενείου του Ισραήλ στη Λευκωσία, τότε η ισραηλινή πλευρά θα εκλάμβανε μία τέτοια κίνηση ως εχθρική – ενδεχόμενο το οποίο απεύχονταν τόσο ο Μακάριος όσο και το Ισραήλ. Η ισραηλινή διπλωματία, βλέποντας τη διστακτικότητα της Βρετανίας και των ΗΠΑ να ασκήσουν εντονότερα την επιρροή τους στον Μακάριο ως προς την ανάγκη απομάκρυνσης του Μακαρίου από την νασσερική σφαίρα επιρροής και υιοθέτησης ισορροπημένης στάσης της κυπριακής εξωτερικής πολιτικής όσον αφορά την αραβοϊσραηλινή διένεξη, συνειδητοποιούσε ότι θα έπρεπε να καθορίσει μόνη της τις κινήσεις της χωρίς να βασίζεται σε έξωθεν γενικόλογες διαβεβαιώσεις.

Καθ' όλη τη διάρκεια της Μεταβατικής Περιόδου, αφ' ενός το Ισραήλ και αφ' ετέρου η ΗΑΔ και ο Λίβανος επιδόθηκαν σε έναν έντονο επικοινωνιακό ανταγωνισμό προκειμένου να αναδειχθούν τα οφέλη που θα είχε η Κυπριακή Δημοκρατία από τη σύσφιξη των σχέσεων είτε με την ισραηλινή είτε με την αραβική πλευρά. Βασική διαφορά μεταξύ της ισραηλινής και της αραβικής γραμμής ήταν συνίστατο στο ότι το Ισραήλ δεν αξίωνε από την Κύπρο να επιλέξει αφοριστικά σε ποιο περιφερειακό στρατόπεδο θα ανήκει, ενώ, αντιθέτως, ο Λίβανος και η ΗΑΔ απαιτούσαν από την κυπριακή ηγεσία να διακόψει κάθε επαφή με το εβραϊκό κράτος σε όλους ανεξαιρέτως τους τομείς. Από την άλλη πλευρά, ενόσω ο Μακάριος απέφευγε να καθορίσει ξεκάθαρα ποια στάση θα υιοθετούσε, ο Κιουτσούκ τασσόταν απερίφραστα υπέρ της σύστασης πλήρων και ομαλών διπλωματικών σχέσεων με το Ισραήλ και με την ενθάρρυνση της Άγκυρας, αξιοποιούσε κάθε δυνατή ευκαιρία ώστε να τονίζει τις αντιρρήσεις του σε κάθε προσπάθεια σύσφιξης των σχέσεων της Κύπρου με την νασσερική Αίγυπτο και τον Λίβανο.

Το ισραηλινό Υπουργείο Εξωτερικών, κατόπιν επανειλημμένων συσκέψεων, αποφάσισε να θέσει τον Μακάριο προ τετελεσμένων γεγονότων. Το Ισραήλ αποφάσισε να αναγνωρίσει την Κυπριακή Δημοκρατία ανήμερα της ανακήρυξης της ανεξαρτησίας της (16.8.1960), ζητώντας συγχρόνως από τον Μακάριο αφ' ενός να δώσει τη συγκατάθεσή του στην αναβάθμιση του ισραηλινού Προξενείου στη Λευκωσία σε Πρεσβεία και αφ' ετέρου να αναγνωρίσει την τοποθέτηση του Ζεέβ Λεβίν στη θέση του ισραηλινού Πρέσβη, ο οποίος ήδη ασκούσε τα καθήκοντά του στην Κύπρο υπό την ιδιότητα του Γενικού Προξένου από τις αρχές Ιουλίου του 1958. Στη συνέχεια, θα δρομολογείτο το συντομότερο δυνατόν η κατάθεση των διαπιστευτηρίων του στον Πρόεδρο Μακάριο.

Στον αντίποδα των ισραηλινών μεθοδεύσεων βρισκόταν η διστακτικότητα του Μακαρίου, κύριο μέλημα του οποίου στην πραγματικότητα δεν ήταν η νασσερική δορυφοροποίηση της Κύπρου, αλλά η σύσταση ομαλών διμερών σχέσεων με όλες ανεξαιρέτως τις χώρες της περιοχής, θέλοντας να αποφύγει οποιαδήποτε διπλωματική εμπλοκή της νεοσύστατης Κυπριακής Δημοκρατίας στην αραβοϊσραηλινή διένεξη.

Ο Μακάριος, ύστερα από επανειλημμένες αμφιταλαντεύσεις, εν τέλει έδωσε εντολή στον Κύπριο Υπουργό Εξωτερικών Σπύρο Κυπριανού να αποστείλει αμέσως την επομένη ημέρα της ανακήρυξης της κυπριακής ανεξαρτησίας (17.8.1960) το *Agrément* προς το ισραηλινό Υπουργείο Εξωτερικών, δια του οποίου η Κυπριακή Δημοκρατία αποδέχθηκε την ισραηλινή αναγνώριση, την αναβάθμιση του υφισταμένου Γενικού Προξενείου του Ισραήλ σε Πρεσβεία και την τοποθέτηση του Πρέσβη Ζεέβ Λεβίν στη Λευκωσία. Η Κύπρος και το Ισραήλ εγκαθίδρυσαν διπλωματικές σχέσεις, με τον Μακάριο να ακολουθεί την φερόμενη ως συμβουλή του Αβέρωφ, ότι δηλαδή *«θα ήταν προτιμότερο να αντιμετωπισθεί άπαξ ένα κύμα οργής των Αράβων, παρά μία χρόνια ασθένεια, αργότερα»*.

Η οργή των Αράβων, όπως εκ των υστέρων διαπιστώθηκε, περιορίστηκε σε πλήθος δημοσιευμάτων στις εφημερίδες της Λευκωσίας, του Καΐρου και της Βηρυτού, η συχνότητα των οποίων σταδιακά μειώθηκε. Από τις αρχές Σεπτεμβρίου 1960 είχε καταστεί σαφές ότι η ΗΑΔ θα εγκαθίδρυνε και εκείνη διπλωματικές σχέσεις με την Κυπριακή Δημοκρατία, δικαιολογώντας με εύσημο τρόπο τον Μακάριο, ο οποίος ήταν συνταγματικά δεσμευμένος να σέβεται την άποψη και του Τουρκοκυπρίου Αντιπροέδρου επί ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής του νεοσύστατου κράτους.

Επακολούθησε ένα ολόκληρο πεντάμηνο, κατά το οποίο η άπειρη κυπριακή διπλωματία βρισκόταν αντιμέτωπη με τους κανόνες του διπλωματικού πρωτοκόλλου: Ο ισραηλινός Πρέσβης ανέμενε από μέρα σε μέρα να καταθέσει τα διαπιστευτήριά του στον Κύπριο Πρόεδρο, ενώ η ΗΑΔ ανέβαλε σκοπίμως και με ποικίλα προσχήματα την έλευση του Πρέσβη της στη Λευκωσία, Μουσταφά Λούτφι. Παράλληλα, διέρρεαν ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες στον Τύπο, σύμφωνα με τις οποίες η ΗΑΔ φερόταν να προσπαθεί να πείσει τον Μακάριο να ανακαλέσει το *Agrément* του προς

τους Ισραηλινούς - μία αξίωση, ούτως ή άλλως, μη ρεαλιστική. Στην πραγματικότητα, η ΗΑΔ ήθελε να ανεύρει έναν εύσχημο τρόπο, ώστε η τοποθέτηση του Πρέσβη της στην Κύπρο - δηλαδή σε μία χώρα γειτονική, που είχε μόλις εγκαθιδρύσει διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ - να μην εκληφθεί ως παραδοχή μίας διπλωματικής ήττας.

Τελικά, η λύση δόθηκε από το κυπριακό Υπουργείο Εξωτερικών: Προκειμένου να λήξει ομαλά η πολύμηνη εκκρεμότητα της έλευσης του Πρέσβη της ΗΑΔ και της κατάθεσης των διαπιστευτηρίων εκ μέρους του ισραηλινού Πρέσβη, ο οποίος ήδη βρισκόταν στη Λευκωσία, εν τέλει η κυπριακή πλευρά πρότεινε να καταθέσει τα διαπιστευτήριά του πρώτος ο Πρέσβης της ΗΑΔ, Μουσταφά Λούτφι, στις 14.1.1961, και μία εβδομάδα αργότερα, στις 20.1.1961, να πράξει το ίδιο ο ισραηλινός ομόλογός του, Ζεέβ Λεβίν. Το Κάιρο αποδέχθηκε την κυπριακή πρόταση και το Ισραήλ συναίνεσε.

Η διέξοδος που έδωσε η Λευκωσία, αφ' ενός καταδείκνυε τη διάθεση της Κυπριακής Δημοκρατίας να διαφυλάξει το κύρος της φιλικής ΗΑΔ, αφ' ετέρου να επιλύσει όσο το δυνατόν ομαλότερα την διπλωματική εκκρεμότητα με το Ισραήλ. Οι λεπτοί χειρισμοί της Λευκωσίας αποτέλεσαν ένα άριστο πρώτο δείγμα γραφής της νεαρής και άπειρης κυπριακής διπλωματίας, η οποία κλήθηκε πολύ νωρίς να διαχειρισθεί όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα μία από τις ποικίλες πτυχές της μεσανατολικής διάστασης του κυπριακού ζητήματος.

ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας